



**ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μ.Π.Σ.

«Σύγχρονες Δημοσιογραφικές Σπουδές»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τοπικά Μέσα Ενημέρωσης στην Ελλάδα

Η περίπτωση της Δημοτικής Ραδιοφωνίας

Φοιτήτρια: ΑΛΕΚΑ ΜΠΟΥΤΙΒΑ (503041)

Επιβλέπων Καθηγητής: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΒΑΜΒΑΚΑΣ

Αθήνα, 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή/της φοιτήτριας Αλέκας Μπούτιβα που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο/η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Σύγχρονες Δημοσιογραφικές Σπουδές» του τμήματος Κοινωνικών Επιστημών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Πριν από την παρουσίαση της έρευνας θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους από τους οποίους διδάχθηκα και χωρίς τη βοήθεια των οποίων δεν θα ήταν εφικτή η ολοκλήρωση των σπουδών μου.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα, για την καθοδήγηση και την ανεκτίμητη βοήθειά τους για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Ακόμα, ευχαριστώ πολύ τους συναδέλφους μου για την κατανόηση και τη βοήθειά τους και την οικογένειά μου για την αμέριστη στήριξη και εμπύχωση.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις προκλήσεις και τις προοπτικές των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών της Αττικής, επικεντρώνοντας την έρευνά της στους δύο μεγάλους δημοτικούς σταθμούς, τον Αθήνα 9.84 και το Κανάλι Ένα του Πειραιά. Αρχικά, γίνεται μια ιστορική αναδρομή της εξέλιξης του ραδιοφώνου, τονίζοντας τη μετατροπή του από ένα επαναστατικό μέσο επικοινωνίας σε ένα παραδοσιακό και λιγότερο σημαντικό μέσο στη σύγχρονη εποχή της τεχνολογίας και του διαδικτύου.

Η μελέτη βασίζεται σε επιτόπια ποιοτική έρευνα, η οποία περιλαμβάνει ημιδομημένες συνεντεύξεις με εκπροσώπους και εργαζόμενους των εν λόγω ραδιοφωνικών σταθμών. Μέσα από αυτές τις συνεντεύξεις, αναδεικνύονται σημαντικά ζητήματα, όπως η δυσκολία καθορισμού μιας σαφούς ταυτότητας για τους σταθμούς και η ανάγκη για αναβάθμιση του θεσμικού πλαισίου.

Οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις εκφράζουν την πίστη ότι τα δημοτικά ραδιόφωνα θα συνεχίσουν να υπάρχουν, αλλά επισημαίνουν την ανάγκη για βελτιώσεις, όπως η πλήρης αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, η καλύτερη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού και η ενίσχυση της εξωστρέφειας και της σχέσης με την τοπική κοινωνία.

Συμπερασματικά, η εργασία υπογραμμίζει τη σημασία της προσαρμογής των δημοτικών ραδιοφώνων στις νέες τεχνολογικές και κοινωνικές συνθήκες, προκειμένου να διατηρήσουν τη σημασία και την αποτελεσματικότητά τους ως μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας.

Λέξεις-κλειδιά: ιστορία του ραδιοφώνου, δημοτικό ραδιόφωνο, επικοινωνία, τοπική κοινότητα

Abstract

This study examines the challenges and prospects of municipal radio stations in Attica, focusing specifically on two major stations: Athens 984 and Piraeus' Channel One. Initially, it provides a historical overview of the evolution of radio, highlighting its transformation from a revolutionary means of communication to a traditional and less significant medium in the modern era of technology and the internet.

The study is based on qualitative field research, including semi-structured interviews with representatives and employees of these radio stations. Through these interviews, significant issues are highlighted, such as the difficulty in defining a clear identity for the stations and the need for an upgraded institutional framework.

Interview participants express the belief that municipal radio stations will continue to exist but emphasize the need for improvements, such as the full utilization of new technologies, better management of human resources, and strengthening outreach and relationships with the local community.

In conclusion, the study underscores the importance of municipal radio stations adapting to new technological and social conditions to maintain their relevance and effectiveness as media for information and entertainment.

Keywords: history of radio, municipal radio, communication, local community

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Abstract	4
Περιεχόμενα	5
1. Εισαγωγή	6
2. Θεωρητικό πλαίσιο - Βιβλιογραφική επισκόπηση	8
2.1 Ιστορική εξέλιξη του ραδιοφώνου	8
2.1.1 Διεθνές επίπεδο	8
2.1.2 Εθνικό επίπεδο	12
2.2 Ιστορικό πλαίσιο δημοτικού ραδιοφώνου	17
2.3 Θεσμικό πλαίσιο δημοτικού ραδιοφώνου	21
3. Μεθοδολογία Έρευνας	25
3.1 Οι συνεντεύξεις - Χιονοστιβάδα	25
3.2 Ποιοτική προσέγγιση	25
3.3 Ημιδομημένη συνέντευξη	26
3.4 Προφίλ ερευνώμενων	28
3.5 Θεματική ανάλυση	29
4. Ανάλυση Δεδομένων	31
4.1 Ανάλυση ανά θεματικό άξονα	31
4.2 Συμπεράσματα	43
5. Επίλογος	46
Βιβλιογραφία	47

1. Εισαγωγή

Σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο τεχνολογικό περιβάλλον τα παραδοσιακά Μέσα Επικοινωνίας, ανταποκρινόμενα στα κελεύσματα της εποχής, καταβάλλουν συνεχώς προσπάθεια να ακολουθήσουν τις εξελίξεις, τις οποίες αντιμετωπίζουν ως δυνατότητες για νέες προοπτικές και όχι μόνο ως φαινόμενα στα οποία πρέπει να προσαρμοστούν. Υπό αυτό το πρίσμα, το ραδιόφωνο απέκτησε δευτερεύοντα ρόλο ως μέσο ενημέρωσης, με την καθιέρωση των τηλεοπτικών μέσων και κατόπιν με την επανάσταση που επέφερε η διάδοση της χρήσης του διαδικτύου. Το γεγονός ότι οποιοσδήποτε μπορεί να ακούει ραδιόφωνο ασχολούμενος παράλληλα και με άλλες δραστηριότητες συντείνει στην υποβάθμιση της σημασίας του. Ωστόσο, η ίδια αυτή δυνατότητα άντλησης του ραδιοφωνικού μέσου χωρίς περιορισμούς που να σχετίζονται με τις συνθήκες παρακολούθησής του συντελεί στο να συνυφαίνεται το ραδιόφωνο με ιδιωτικές στιγμές των ακροατών του (Μπαρμπούτης, 2001). Σε μια εποχή που τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης περνούν μια φάση ταχύτατων αλλαγών και μετασχηματισμών, το δημοτικό ραδιόφωνο αποτελεί έναν ιδιαίτερο και σημαντικό θεσμό που συνεχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις τοπικές κοινότητες και προσφέρει μια πλατφόρμα για την έκφραση των τοπικών κοινοτήτων, προσπαθώντας ταυτόχρονα να παρακολουθήσει και να συμβαδίσει με τις ευρύτερες αλλαγές.

Στόχος της μελέτης είναι να διερευνήσει τον ρόλο του δημοτικού ραδιοφώνου στη σύγχρονη εποχή. Για τον σκοπό αυτόν, καταπιάνεται με ζητήματα όπως είναι οι προκλήσεις που μπορεί αντιμετωπίζει το ραδιόφωνο αλλά και οι προοπτικές που μπορεί να διανοίγονται μέσα σε ένα δυναμικό και μεταβαλλόμενο περιβάλλον ενημέρωσης. Το ζήτημα του τοπικού ραδιοφώνου, και δη της δημοτικής ραδιοφωνίας, έχει εξεταστεί ελάχιστα στην ελληνική ερευνητική βιβλιογραφία, κάτι που πραγματικά ήταν πρόκληση για την παρούσα μελέτη.

Στην παρούσα εργασία σκιαγραφούμε το ιστορικό πλαίσιο της απαρχής του ραδιοφώνου τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο και εστιάζουμε στο δημοτικό ραδιόφωνο στην Ελλάδα, δεδομένης της ιστορικής του σημασίας ως απάντηση στο αίτημα της μη κρατικής, ελεύθερης ενημέρωσης.

Ποιες είναι οι διαφοροποιήσεις ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημοτικό ραδιόφωνο; Ποιες είναι οι διαφορές και οι ομοιότητες που αναδύονται μέσα από τον τρόπο λειτουργίας τους; Με ποιους τρόπους αποτυπώνονται οι παραπάνω διαφοροποιήσεις σε διοικητικό επίπεδο;

Υπάρχουν ιστορικές συγκυρίες που δημιούργησαν αυτές τις διαφορετικές εκδοχές του ραδιοφώνου;

Για την προσέγγιση του εξεταζόμενου θέματος έγινε χρήση πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας. Πραγματοποιήθηκε επιτόπια ποιοτική μελέτη, συλλέγοντας δεδομένα μέσα από ημιδομημένες συνεντεύξεις με εκπροσώπους και εργαζόμενους των δύο μεγάλων δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών της Αττικής, συγκεκριμένα τον Αθήνα 9.84 και το Κανάλι Ένα του Πειραιά.

2. Θεωρητικό πλαίσιο - Βιβλιογραφική επισκόπηση

2.1 Ιστορική εξέλιξη του ραδιοφώνου

2.1.1 Διεθνές επίπεδο

Σε αυτό το σημείο χρειάζεται να αναφερθεί ότι είναι απαραίτητη, για τη σκιαγράφηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει σήμερα το ραδιόφωνο, αλλά και για την καλύτερη κατανόηση των συνεντεύξεων, η παρουσίαση μιας σύντομης ιστορικής αναδρομής του ραδιοφώνου. Άλλωστε προκαλεί μεγάλο ενδιαφέρον το γεγονός ότι το ενημερωτικό μέσο, το οποίο σήμερα αντιμετωπίζεται ως παραδοσιακό, μικρής εμβέλειας και ίσως και παρωχημένο, κάποτε αποτέλεσε μια από τις μεγαλύτερες καινοτομίες της εποχής του, εκδημοκρατίζοντας την πληροφορία και προκαλώντας μεγάλες κοινωνικές αλλαγές. Ποια ήταν λοιπόν η ιστορική εξέλιξη του ραδιοφώνου;

Το 1873 ο Σκώτος φυσικός James Clerk Maxwell ανέπτυξε την υπόθεση της ύπαρξης κυμάτων ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας παρόμοιων με εκείνα της ηλιακής. Έπειτα από δεκατρία έτη ο Γερμανός φυσικός Heinrich Hertz απέδειξε πειραματικά την εν λόγω υπόθεση. Μετά την ανακάλυψη αυτή, διάφοροι επιστήμονες και εφευρέτες πειραματίστηκαν με τη μετάδοση και τον προσδιορισμό «ερτζιανών» κυμάτων (ραδιοκυμάτων). Το 1894 ο Ιταλός εφευρέτης Guglielmo Marconi ξεκίνησε να εργάζεται πάνω στην ιδέα διαμόρφωσης συστημάτων ασύρματης μετάδοσης σε μεγάλη απόσταση στη βάση των ερτζιανών κυμάτων και τον επόμενο χρόνο ολοκλήρωσε την κατασκευή του πρώτου συστήματος μετάδοσης σημάτων με ραδιοκύματα, κατορθώνοντας να μεταδώσει ηχητικά σήματα Μορς διαμέσου των ερτζιανών κυμάτων. Το επόμενο έτος παραχωρήθηκε στον Marconi σχετική πατέντα, ενώ το 1897 ο Marconi εγκατέστησε έναν ραδιοφωνικό σταθμό στη νήσο Wight της Αγγλίας και το 1901 πραγματοποίησε την πρώτη υπερατλαντική ραδιοφωνική μετάδοση. Η πρώτη μετάδοση ήχου μέσω ραδιοκυμάτων φαίνεται ότι πραγματοποιήθηκε από τον Καναδοαμερικανό εφευρέτη Reginald Fessenden τα Χριστούγεννα του 1906, αλλά η γέννηση της ραδιοφωνίας πραγματοποιήθηκε μόλις τη δεκαετία του 1910, και συγκεκριμένα τον Νοέμβριο του 1919, όταν μεταδόθηκε η πρώτη ραδιοφωνική εκπομπή, με ψυχαγωγικό περιεχόμενο, από τον σταθμό PCGG της Χάγης και την ολλανδική εταιρεία Nederlandsche Radio-Industrie. Είχε προηγηθεί η ευρεία χρήση των μέσων ασύρματης επικοινωνίας στο πλαίσιο του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και, μετά τη λήξη του, επήλθε η κάμψη της ενσύρματης επικοινωνίας

και η σχεδόν ολοκληρωτική καθιέρωση της ασύρματης. Στο πεδίο της ασύρματης επικοινωνίας πρωταγωνιστούσαν πλέον τέσσερις κύριες εταιρείες, η Marconi's Wireless Co. Ltd σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Radio Corporation of America στις ΗΠΑ, η Telefunken στη Γερμανία και η Compagnie Sans Fil στη Γαλλία (Coe, 1996).

Το 1920 ξεκίνησε και η πρώτη τακτική μετάδοση ραδιοφωνικών εκπομπών, που έλαβε χώρα στην Αργεντινή από τον Enrique Telémaco Susini και τους συνεργάτες του, με μόλις είκοσι νοικοκυριά στην πόλη του Buenos Aires να διαθέτουν τους κατάλληλους δέκτες. Την ίδια περίοδο ξεκίνησε η ραδιοφωνική μετάδοση ειδήσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ) από τον σταθμό Detroit News Radiophone και το 1922 η τακτική ραδιοφωνική μετάδοση ψυχαγωγικών εκπομπών στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο πρώτος ραδιοφωνικός σταθμός που έλαβε προσωρινή εμπορική άδεια μετάδοσης εκπομπών σε τακτική βάση ήταν ο KDKA με έδρα το Pittsburgh της Πενσυλβάνια. Οι πρώτες ειδήσεις αφορούσαν τα αποτελέσματα των προεδρικών εκλογών του 1920, ενώ μέσω του KDKA η Αμερικανική Εταιρεία Ραδιοφώνου και Έρευνας αναμετάδιδε, δύο έως τρεις φορές την εβδομάδα, συναυλίες. Το 1921 έλαβε χώρα η πρώτη μετάδοση αθλητικών γεγονότων μέσω της ραδιοφωνίας (αγώνων τένις, μποξ και μπίιζμπολ). Η ακρόαση των αθλητικών γεγονότων και των μουσικών προγραμμάτων από το κοινό επιτάχυνε τη δημοτικότητα του ραδιοφώνου ως ψυχαγωγικού μέσου και, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα (τέλη του 1921), στις ΗΠΑ λειτουργούσαν οκτώ ραδιοφωνικοί σταθμοί. Αν και υπολογίζεται ότι το 1924 χρησιμοποιούνταν πάνω από τρία εκατομμύρια ραδιόφωνα στις ΗΠΑ, σταθμό στην ιστορία της ραδιοφωνίας αποτέλεσε η εμφάνιση στην αγορά ενός ραδιοφωνικού δέκτη αρκετά εύχρηστου, ποιοτικού και σχετικά χαμηλού κόστους το 1925, ενώ, ακολούθως, συστάθηκε και η σχετική νομοθεσία που αφορούσε την οργάνωση των σταθμών και των συχνοτήτων εκπομπής (Crisell, 1994· Coe, 1996).

Η δεκαετία του 1930 υπήρξε η περίοδος εδραίωσης του ραδιοφώνου μέσω της δημιουργίας ενός καλά οργανωμένου δικτύου σταθμών, δημόσιων και ιδιωτικών, στις ΗΠΑ και την Ευρώπη. Το εντεινόμενο ενδιαφέρον του κοινού για την ανάπτυξη της ραδιοφωνικής δραστηριότητας καθώς και η διαρκώς αυξανόμενη σημασία των ραδιοφωνικών δικτύων για τις ένοπλες δυνάμεις, τη ναυσιπλοΐα και τις κυβερνητικές υπηρεσίες έδωσαν μια μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη των ραδιοφωνικών συστημάτων, με την τεχνολογία των λυχνιών και τη θεωρία των ηλεκτρονικών κυκλωμάτων να σημειώνουν διαρκείς προόδους. Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ο Τύπος και το ραδιόφωνο ήταν ανταγωνιστικά μέσα, με το ραδιόφωνο να έχει αποκτήσει σημαντικό ειδησεογραφικό περιεχόμενο. Μετά το 1945 το ραδιόφωνο κατέστη εκ νέου ένα μέσο κατεξοχήν ψυχαγωγικό. Εν τούτοις, στα τέλη της

δεκαετίας του 1940 και στις αρχές της δεκαετίας του 1950 το ραδιόφωνο ξεκίνησε να ανταγωνίζεται την τηλεόραση, η οποία, έναντι του ραδιοφώνου, χαρακτηριζόταν από το σημαντικό πλεονέκτημα της εικόνας. Ως εκ τούτου, η ακροαματικότητα των ραδιοφωνικών εκπομπών σημείωσε κατακόρυφη πτώση, τελικά όμως η κρίση ξεπεράστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1950 με την εμφάνιση της ιδιαίτερα δημοφιλούς μουσικής ροκ εν ρολ, και το ραδιόφωνο να μεταβάλλεται σε ένα αποκλειστικά ψυχαγωγικό-μουσικό μέσο. Γενικά, κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου το ραδιόφωνο στα βραχεία κύματα εξυπηρέτησε τα μέγιστα την πολιτική προπαγάνδα που προερχόταν και από τις δύο πλευρές του πολέμου, μέσω, παραδείγματος χάριν, των σταθμών VOA, Radio Moscow, Radio Free Europe (Coe, 1996).

Τη δεκαετία του 1960 έκανε την εμφάνισή της η πειρατική ραδιοφωνία στην Ευρώπη, στο πλαίσιο της αντίδρασης της νεολαίας επειδή το κρατικό ραδιόφωνο δεν μετέδιδε ροκ μουσική, με πρωτοπόρο τον σταθμό Radio Caroline στο Ηνωμένο Βασίλειο, που μετέδιδε αποκλειστικά ροκ μουσική. Παράλληλα, η τεχνολογία του τρανζίστορ, που ήταν φορητά, εύελικτα και εύχρηστα, αντικατέστησε την τεχνολογία των λυχνιών, με το ραδιόφωνο και το κασετόφωνο να συνδυάζονται σε νέα συσκευή. Η νέα τεχνολογία επέτρεπε πλέον την παραγωγή ραδιοφώνων που κατανάλωναν ελάχιστη ενέργεια, ενώ η τιμή πώλησής τους ήταν ιδιαίτερα χαμηλή.

Η εμφάνιση της τεχνολογίας των τρανζίστορ συνεπαγόταν τη δυνατότητα ατομικής ακρόασης, σε αντίθεση με τις λυχνιακές συσκευές που ενίσχυαν την ομαδική ακρόαση (Γαζή, 2001). Το νέο ραδιόφωνο προωθούσε την ιδιωτικότητα και μπορούσε, με αυτόν τον τρόπο, «να δίνει ιδιωτική ζωή στον νέο», «να προσφέρει ιδιωτικό χώρο για εργασία στο σπίτι και ανοσία από τις πατρικές εντολές» (McLuhan, 1964). Τη δεκαετία του 1980 βρίσκονταν σε λειτουργία πάνω από ένα δισεκατομμύριο δέκτες σε διεθνές επίπεδο. Η μεγάλη διείσδυση της τηλεόρασης στο κοινό είχε πλέον εκτοπίσει το ραδιόφωνο από μέσο ενημέρωσης, αλλά το υποχρέωσε σε καλύτερη οργάνωση, με αποτέλεσμα να διατηρήσει το «πιστό» του κοινό.

Στα τελευταία έτη του 20ού αιώνα ξεκίνησε η μετάδοση του ψηφιακού ραδιοφωνικού σήματος (Digital Air Broadcasting, DAB), και συγκεκριμένα το 1995 από το BBC, ενώ είχε προηγηθεί η μετάδοση του πρώτου ραδιοφωνικού σήματος μέσω του διαδικτύου το 1993 από τον Carl Malamud μέσω του σταθμού Internet Talk Radio σε ασύγχρονη μορφή. Το DAB θεωρείται ως πιο αποδοτικό σε ό,τι αφορά τη χρήση του φάσματος συχνοτήτων σε σχέση με το αναλογικό ραδιόφωνο FM, ώστε μπόρεσε να παρέχει περισσότερες ραδιοφωνικές υπηρεσίες για δεδομένο εύρος ζώνης. Έπειτα, το σήμα είναι ανθεκτικότερο αναφορικά με τη διαφυγή πολλαπλών διαδρομών και τον θόρυβο για την κινητή ακρόαση. Η αναβαθμισμένη έκδοση του DAB, η

DAB+, κυκλοφόρησε το 2007. Η ψηφιοποίηση του σήματος και η μετάδοσή του μέσω του διαδικτύου σήμαινε ακόμα μεγαλύτερη διαθεσιμότητα της ραδιοφωνικής μετάδοσης στο ακροαματικό κοινό, καθώς και τη διεύρυνσή του, ιδίως από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 και εξής.

Η διαδικασία «διαδικτυοποίησης» του ραδιοφώνου δεν στερήθηκε προβλημάτων. Για παράδειγμα, το 2002 η Διεύθυνση Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας ανακοίνωσε ότι οι σταθμοί που μετέδιδαν μέσω Διαδικτύου όφειλαν να καταβάλλουν χρηματική αποζημίωση, με αποτέλεσμα ένας μεγάλος αριθμός σταθμών μικρής κλίμακας να υποχρεωθεί να διακόψει τη λειτουργία του. Το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε εν μέρει με σχετική νομοθετική πράξη του ιδίου έτους που προέβλεπε μικρότερο ύψος τελών για μικρότερους και ανεξάρτητους σταθμούς. Αν και η εν λόγω νομοθεσία βελτίωσε τις συνθήκες μετάδοσης μέσω του διαδικτύου για τους μικρούς σταθμούς, το ζήτημα εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση στο πεδίο του διαδικτυακού ραδιοφώνου (Cast, 2023).

Η ανάπτυξη του διαδικτυακού ραδιοφώνου συνοδεύτηκε και από τη βελτίωση της ροής μετάδοσης του ήχου, και σταδιακά ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός ραδιοφωνικών σταθμών δημιουργεί το δικό του διαδικτυακό αποτύπωμα. Επίσης, η ποικιλία του περιεχομένου των ραδιοφωνικών προγραμμάτων έχει αυξηθεί σε σημαντικό βαθμό, παραδείγματος χάριν μέσω της λειτουργίας σταθμών που εξειδικεύονται στη μετάδοση συγκεκριμένου τύπου μουσικής (Berger, 2000). Στις νέες ραδιοφωνικές τάσεις έχει προστεθεί και η ασύγχρονη ακρόαση μέσω της διάθεσης ψηφιακών αρχείων ήχου (podcasts, personal on demand broadcasts) από το 2003 και εξής (Ζαρούχας et al., 2013). Το 2005 εισήχθη η λειτουργία των πρώτων εξατομικευμένων ραδιοφωνικών σταθμών, όπου οι ακροατές έχουν τη δυνατότητα ακρόασης μουσικής που βασίζεται στις προτιμήσεις τους. Η εξατομικευμένη αυτή εμπειρία υπήρξε σημαντικό βήμα απομάκρυνσης από την παραδοσιακή ραδιοφωνική μετάδοση και προσέθεσε μία νέα διάσταση στην εμπειρία της ραδιοφωνικής ακρόασης.

Η διάδοση των έξυπνων κινητών τηλεφωνικών συσκευών τη δεκαετία του 2010 κατέστησε τη διαδικτυακή ραδιοφωνία φορητή, σε μια προσπάθεια μίμησης της άνεσης της φορητής εμπειρίας της παραδοσιακής ραδιοφωνίας, αλλά με τα οφέλη της ψηφιακής μορφής του ήχου. Γενικά, θεωρείται ότι από τη δεκαετία του 1990 το διαδικτυακό ραδιόφωνο αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο που έχει μετασηματίσει τη σχέση του ακροατή με τη ραδιοφωνική μετάδοση. Επίσης, φαίνεται ότι έχει «εκδημοκρατίσει» περαιτέρω τον χώρο των ραδιοκυμάτων, καθώς καθιστά δυνατή σε κάθε χρήστη του διαδικτύου τη ραδιοφωνική μετάδοση μέσω της δημιουργίας του δικού του ραδιοφωνικού σταθμού ή του podcast του.

Επιπλέον, το διαδικτυακό ραδιόφωνο παρέχει στους ακροατές ένα άνευ προηγουμένου επίπεδο ελέγχου στο περιεχόμενο της ακρόασης, πέραν της ποικιλίας του ραδιοφωνικού περιεχομένου (Cast, 2023).

2.1.2 Εθνικό επίπεδο

Στην Ελλάδα οι πρώτες προσπάθειες εγκατάστασης ραδιοφωνικού πομπού ανάγονται στο 1923, με τους σχετικούς πειραματισμούς να διαρκούν για αρκετά έτη. Ο καθηγητής Φυσικής του Πανεπιστημίου Αθηνών Κωνσταντίνος Πετρόπουλος δημιούργησε έναν αρχικό πυρήνα όπου συμμετείχαν ερασιτέχνες ασυρμάτου. Το ίδιο έτος πραγματοποιήθηκε και η πρώτη πειραματική ραδιοφωνική εκπομπή στον ελληνικό χώρο από τον σταθμό του Βοτανικού με χρήση πομπού ασύρματος τηλεφωνίας με ισχύ 200 W της σουηδικής εταιρείας Svenska Radioaktiebolaget. Ακολούθως, το 1925 πωλήθηκε το πρώτο ραδιόφωνο στην Ελλάδα και, στη συνέχεια, το ενδιαφέρον των Ελλήνων πολλαπλασιάστηκε, με την ίδρυση των ομάδων «Ένωσις Ελλήνων Ερασιτεχνών Ασυρμάτου» και «Όμιλος Φίλων του Ασυρμάτου» να ανοίγει νέους ορίζοντες στη ραδιοφωνία.

Ο πρώτος ραδιοφωνικός σταθμός στην Ελλάδα εξέπεμψε από τη Θεσσαλονίκη, στις 25 Μαρτίου 1928, με πρωτοβουλία του ραδιοηλεκτρολόγου Χρήστου Τσιγγιρίδη, που προηγουμένως είχε παρουσιάσει σε πιλοτικό επίπεδο τις προσπάθειές του στον χώρο της ραδιοφωνίας επ' ευκαιρία της πρώτης Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης (1926). Ο πομπός του Ραδιοφωνικού Σταθμού Τσιγγιρίδη διέθετε ισχύ 500 W και εξέπεμπε στα 218.5 kHz (μεσαία κύματα) με χρήση κεραίας ύψους 45 m. Ο εν λόγω σταθμός, ο πρώτος ραδιοφωνικός σταθμός των Βαλκανίων και, εν γένει, της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, γνώρισε μεγάλη ακροαματικότητα και λειτούργησε επί σειρά ετών μεταδίδοντας εκπομπές σε τακτική βάση. Στα χρόνια που ακολούθησαν, σημειώθηκε αύξηση των αδειών δεκτών, με την ασύρματη επικοινωνία να καθίσταται ολοένα και πιο δημοφιλής στο ελληνικό κοινό (Κλειαμάκη & Ζώντου, 2006).

Οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία κρατικού ραδιοφωνικού σταθμού πραγματοποιήθηκαν το 1929, αλλά τα εμπόδια στην υλοποίησή του ήταν μεγάλα, λόγω και των πολιτικών αντιπαράθεσεων της περιόδου. Έπειτα από προσπάθειες πολλών ετών, η κυβέρνηση παραχώρησε ανεπίσημα την άδεια στον τμηματάρχη του Τμήματος Ασυρμάτου του Υπουργείου Συγκοινωνιών Σ. Ελευθερίου να λειτουργήσει για ενάμισι έτος τον

ραδιοφωνικό σταθμό του Πειραιά, με αποτέλεσμα να μεταδίδονται κατά περιόδους ορισμένες ραδιοφωνικές εκπομπές στην Αττική από τον εν λόγω σταθμό, ισχύος 200 W, που ανήκε στη Ραδιοτηλεγραφική Υπηρεσία του Υπουργείου. Η έλλειψη του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου συνεπαγόταν προβλήματα προγραμματισμού και οργάνωσης της κρατικής ραδιοφωνίας.

Η ουσιαστική προσπάθεια δημιουργίας κρατικού ραδιοφωνικού σταθμού ξεκίνησε με την έλευση της μεταξικής δικτατορίας μέσω της ίδρυσης της Υπηρεσίας Ραδιοφωνικών Εκπομπών (ΥΡΕ), με τον πρώτο κρατικό ραδιοφωνικό σταθμό να τίθεται σε λειτουργία το 1938 (με έδρα τα Νέα Λιόσια) και να εγκαινιάζεται από τον Γεώργιο Β΄ στις 25 Μαρτίου του ίδιου έτους. Ο σταθμός συγκροτήθηκε στη βάση της τεχνικής συνεργασίας Ελλήνων και Γερμανών τεχνικών που ήταν απεσταλμένοι της εταιρείας Telefunken, έπειτα από διεθνή διαγωνισμό. Η εταιρεία προμήθευσε στο Δημόσιο ραδιοφωνικό πομπό μεσαίων κυμάτων με ισχύ 20 kW στην Αθήνα, μεσαίων κυμάτων με ισχύ 100 W στη Θεσσαλονίκη και βραχέων κυμάτων 5 kW στην Κέρκυρα. Την ίδια ημέρα ξεκίνησε τις πρώτες εκπομπές ο Ραδιοφωνικός Σταθμός Αθηνών, ο οποίος παρείχε στο κοινό ένα πλήρες πρόγραμμα ραδιοφωνίας έπειτα από δύο μήνες λειτουργίας.

Ένας βασικός σκοπός της ίδρυσης ήταν η χρήση του ραδιοφώνου ως μέσου προπαγάνδας, όπως στην Ιταλία και τη Γερμανία εκείνης της περιόδου. Κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο (1940-1941) μεταδίδονταν ραδιοφωνικά πληροφορίες για τις πολεμικές συγκρούσεις και, γενικά, το ραδιόφωνο αξιοποιήθηκε ως μέσο κινητοποίησης της ελληνικής πλευράς. Κατά την Κατοχή λειτουργούσε η Ανώνυμη Εταιρεία Ραδιοφωνικών Εκπομπών (ΑΕΡΕ), όργανο, όπως είναι ευνόητο, της γερμανικής προπαγάνδας. Οι Γερμανοί εγκατέστησαν στην Αθήνα έναν μικρό φορητό πομπό μικρής εμβέλειας που απευθυνόταν κυρίως στις γερμανικές ένοπλες δυνάμεις και, κατόπιν, διαμόρφωσαν στην Παλλήνη σταθμό βραχέων κυμάτων 25 kW, που ονομάστηκε Ραδιοφωνικός Σταθμός της Μεσογείου. Τον Οκτώβριο του 1943 οι κατοχικές δυνάμεις επέβαλαν τη δήλωση των ραδιοφωνικών συσκευών από όλους τους ιδιοκτήτες της περιοχής της Αθήνας. Η διαδικασία είχε ως συνέπεια τη σφράγιση 43.000 ραδιοφωνικών συσκευών, ώστε οι ακροατές να λαμβάνουν αποκλειστικά τον Ραδιοφωνικό Σταθμό των Αθηνών (Κλεισμάκη & Ζώντου, 2006).

Μετά την Κατοχή, το 1945, έλαβε χώρα η ίδρυση του Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας (ΕΙΡ) που ανέλαβε τη λειτουργία του εθνικού ραδιοφωνικού σταθμού, με πρώτο γενικό διευθυντή τον Η. Πετμεζά και διευθυντή προγράμματος τον δημοσιογράφο Γ. Δημαρά, ενώ, παράλληλα, είχε ξεκινήσει η ίδρυση και άλλων ραδιοφωνικών σταθμών σε διάφορες πόλεις, οι οποίοι υπάγονταν στη δικαιοδοσία του ΕΙΡ. Το 1946 εγκαινιάστηκε ο Ραδιοφωνικός Σταθμός

Θεσσαλονίκης, που διέθετε φορητό πομπό, και, έπειτα από μια διακοπή της λειτουργίας του, εγκαταστάθηκε σε μόνιμες υποδομές. Τον Μάρτιο του 1947 μεταδόθηκε το σήμα της ΕΙΡ, με χρήση πομπού 2 kW, ενώ το ίδιο έτος τέθηκε σε λειτουργία σταθμός με το όνομα «Φωνή της Ελλάδος», που περιλάμβανε πρόγραμμα εκπομπών που απευθυνόταν στις ξένες χώρες και ιδίως στους Έλληνες της ομογένειας. Βασικός στόχος του ΕΙΡ εκείνη την περίοδο ήταν η δημιουργία δικτύου κρατικών σταθμών στο σύνολο της επικράτειας, ιδίως στην ύπαιθρο. Οι ΗΠΑ ενίσχυσαν τις ελληνικές πρωτοβουλίες με τη δημιουργία δύο ραδιοφωνικών σταθμών, οι οποίοι εξέπεμπαν προγράμματα της αμερικανικής ραδιοφωνίας κατά τη διάρκεια της ημέρας και προγράμματα της ελληνικής κυβέρνησης τις υπόλοιπες ώρες. Οι εν λόγω σταθμοί ισχυροποιήθηκαν περαιτέρω με τη νομιμοποίηση της λειτουργίας των σταθμών των Ενόπλων Δυνάμεων το 1951, που είχαν ιδρυθεί από το 1948 και εξής.

Η ίδρυση των σταθμών των Ενόπλων Δυνάμεων εξυπηρετούσε κατεξοχήν την προβολή των επίσημων κυβερνητικών θέσεων κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου και μόνο δευτερευόντως τις ψυχαγωγικές ανάγκες των στρατιωτικών μονάδων. Ωστόσο, κάποιες εκπομπές αποδείχτηκαν ιδιαίτερα δημοφιλείς. Η ίδρυση του πρώτου ελληνικού στρατιωτικού ραδιοσταθμού (Κεντρικού Ραδιοφωνικού Σταθμού Ενόπλων Δυνάμεων) το 1948 συνοδεύτηκε από την ίδρυση σταθμών Ενόπλων Δυνάμεων στη Λάρισα, τα Ιωάννινα, τη Θεσσαλονίκη, τη Μακρόνησο, την Καβάλα και την Κοζάνη. Μετά την ανάληψη της Γενικής Διεύθυνσης του ΕΙΡ από τον Χριστόδουλο Τσιγάντε (1950), η ελληνική ραδιοφωνία γνώρισε εποχή άνθησης, ενώ ξεκίνησε η έκδοση του εβδομαδιαίου ραδιοπρογράμματος από τον εν λόγω φορέα.

Η περίοδος από το 1951 έως το 1967 μπορεί να χαρακτηριστεί «χρυσή εποχή της ελληνικής ραδιοφωνίας». Το 1951 δημοσιεύτηκε το πρώτο ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο για την ελληνική ραδιοφωνία με την ψήφιση του Ν. 1775/1951 «Περί Οργανώσεως και Λειτουργίας της Εθνικής Ραδιοφωνίας της Ελλάδος», όπου επιβεβαιώθηκε η διοίκηση, η οργάνωση, η αποκλειστική εκμετάλλευση και η διαχείριση του εθνικού ραδιοφωνικού δικτύου από το ΕΙΡ. Το ίδιο έτος εγκαταστάθηκε νέος πομπός 50 kW στα Νέα Λιόσια. Καθώς η ακροαματικότητα των σταθμών των Ενόπλων Δυνάμεων αυξανόταν, ιδρύθηκε το 1952 το Δεύτερο Πρόγραμμα, που μετέδιδε εκπομπές που ήταν παρόμοιες με τους παραπάνω σταθμούς, με τον κύριο ραδιοφωνικό σταθμό του ΕΙΡ (Εθνικόν Πρόγραμμα) να αποτελεί πλέον το Πρώτο Πρόγραμμα, ενώ το 1954 δημιουργήθηκε το Τρίτο Πρόγραμμα. Το τελευταίο μετέδιδε κατεξοχήν προγράμματα κλασικής μουσικής επί λίγες ώρες κατά τη διάρκεια της ημέρας, και κατά τη Μεταπολίτευση γνώρισε σημαντική άνθηση με επικεφαλής τον συνθέτη Μάνο Χατζιδάκι. Τον σημαντικότερο ρόλο στη διάδοση του ραδιοφώνου στον ελληνικό χώρο διαδραμάτισαν οι

ραδιοφωνικοί ερασιτέχνες, παρόλο που έως το 1955 οι ώρες των δικών τους μεταδόσεων ήταν ελάχιστες, αφού υποχρεώνονταν να αναμεταδίδουν το Εθνικό Πρόγραμμα. Παρ' όλα αυτά, για μεγάλο διάστημα το ραδιόφωνο παρέμεινε απρόσιτο στον μέσο πολίτη, εξαιτίας του κόστους της ραδιοφωνικής συσκευής, καθώς και της συνδρομής που έπρεπε να καταβληθεί για τη χρήση του. Ωστόσο, τη δεκαετία του 1960, όπως και σε άλλες χώρες, το ραδιόφωνο κατέστη πιο προσιτό στο κοινό από οικονομική άποψη, λόγω της δυνατότητας αγοράς των τρανζίστορ (Μπαρμπούτης & Κλωντζάς, 2001· Κλειαμάκη & Ζώντου, 2006).

Κατά την περίοδο της Δικτατορίας ο στρατιωτικός έλεγχος επί της ραδιοφωνίας υπήρξε απόλυτος και το ραδιόφωνο κατέστη εκ νέου όργανο προπαγάνδας και πολιτικής χειραγώγησης. Η ποιότητα των ραδιοφωνικών προγραμμάτων υποβαθμίστηκε, με το ακροατήριο να απομακρύνεται από τη χρήση του ραδιοφώνου και να στρέφεται σε ραδιοφωνικούς σταθμούς του εξωτερικού, αλλά και σε πειρατικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς. Το 1968 ο Κεντρικός Ραδιοφωνικός Σταθμός Ενόπλων Δυνάμεων μετονομάστηκε σε Υπηρεσία Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων (ΥΕΝΕΔ), ενώ το 1970 το ΕΙΡ μετονομάστηκε σε Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας Τηλεοράσεως (ΕΙΡΤ), που διαχειριζόταν πλέον τα ραδιοφωνικά και τα τηλεοπτικά μέσα. Στη συνέχεια επιβλήθηκε ο Ν. 1244/1972, που επέβαλε σημαντικές κυρώσεις κατά των «ραδιοπειρατών», συμπεριλαμβανομένων της δήμευσης του εξοπλισμού τους, προστίμων και φυλάκισης. Τον Ιανουάριο του 1974 εγκαινιάστηκε το Ραδιομέγαρο στην Αγία Παρασκευή, όπου μετεγκαταστάθηκε το ΕΙΡΤ από τα κτίρια του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (ΟΤΕ), της οδού Ρηγίλλης και του Ζαππείου (Μπαρμπούτης & Κλωντζάς, 2001· Κλειαμάκη & Ζώντου, 2006).

Τον Δεκέμβριο του 1975 ιδρύθηκε η Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση (ΕΡΤ) ως Ανώνυμη Εταιρεία με αποκλειστικό μέτοχο το Δημόσιο, η οποία αντικατέστησε το ΕΙΡΤ. Το Σύνταγμα που ψηφίστηκε το έτος εκείνο καθιέρωσε την κρατική εποπτεία της λειτουργίας των ραδιοτηλεοπτικών μέσων. Η κυβέρνηση προέβη σε σχέδια αναδιαμόρφωσης της ραδιοφωνικής δραστηριότητας, ώστε να ανακτήσει την απολεσθείσα δημοτικότητά του, αλλά και τον πολιτιστικό του ρόλο. Για παράδειγμα, σημειώθηκαν η νομιμοποίηση και η γενίκευση της χρήσης της δημοτικής γλώσσας, της ελεύθερης πολιτικής έκφρασης, ενώ προωθήθηκε η συμμετοχή των ακροατών στη διαμόρφωση του περιεχομένου των ραδιοφωνικών προγραμμάτων (Κλειαμάκη & Ζώντου, 2006).

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και εξής η ζώνη των μεσαίων συχνοτήτων και, κατόπιν, η ζώνη των FM περιλάμβανε εκατοντάδες ερασιτεχνικές («πειρατικές») ραδιοφωνικές μεταδόσεις. Τη δεκαετία του 1980 το συγκεκριμένο φαινόμενο διογκώθηκε, παρά το ότι οι

αρχές συνέχιζαν να ασκούν σχετικές διώξεις, με την εμφάνιση «πειρατικών» σταθμών με μονιμότερο πρόγραμμα ή/και βραχύβιων σταθμών με πολιτικό περιεχόμενο, καθώς και φοιτητικών «πειρατικών» σταθμών.

Η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) το 1981 σηματοδότησε την ανάγκη προσαρμογής των ραδιοφωνικών δομών στις κοινές ευρωπαϊκές προδιαγραφές, ώστε το 1987, και συγκεκριμένα με την Υπουργική Απόφαση (Υ.Α.) 14631/Ζ2/2691/29.5.87, διαμορφώθηκαν οι όροι και οι προϋποθέσεις ίδρυσης ραδιοσταθμών με τοπική εμβέλεια από Δήμους και Κοινότητες. Το επόμενο έτος, με το Προεδρικό Διάταγμα 25/1988, καθορίστηκαν οι όροι ίδρυσης και ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών, αφού τέθηκαν οι όροι ίδρυσης τοπικών σταθμών και από νομικά ή φυσικά πρόσωπα. Το 1989 ιδρύθηκε το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, με αρμοδιότητες την κατανομή των ραδιοφωνικών συχνοτήτων και την επίβλεψη του ραδιοτηλεοπτικού τομέα και, ακολούθως, του διαδικτύου. Πάντως, περί τα τέλη της δεκαετίας του 1980 σημειώθηκε μία υποβάθμιση της ποιότητας των κρατικών ραδιοφωνικών εκπομπών. Ο ανταγωνισμός του κρατικού ραδιοφώνου με τους «πειρατικούς» σταθμούς, το κλίμα εφησυχασμού που προέκυψε από τη χρόνια λειτουργία του ως μονοπωλίου και τα χαμηλά επίπεδα του σχετικού προϋπολογισμού οδήγησαν στη μείωση του αριθμού των προγραμμάτων και των πιο δαπανηρών παραγωγών. Η ίδρυση ιδιωτικών σταθμών είχε ως αποτέλεσμα την αναβάθμιση του ρόλου της κρατικής ραδιοφωνίας, που οδήγησε σε μετάδοση εκπομπών επί εικοσιτετραώρου βάσης. Τελικά, το φαινόμενο της «πειρατικής» ραδιοφωνίας σταδιακά ατόνησε και, εν τέλει, εξαφανίστηκε, με αρκετούς «ραδιοπειρατές» να εργάζονται σε ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς (Μπαρμπούτης & Κλωντζάς, 2001· Κλειαμάκη & Ζώντου, 2006).

Τις επόμενες δεκαετίες το καθεστώς του κρατικού μονοπωλίου διαδέχτηκαν συνθήκες πλήρους απορρύθμισης του επικοινωνιακού τοπίου, με τις σχετικές ρυθμίσεις να αποδεικνύονται από ανύπαρκτες έως ανεπαρκείς. Βασικές παρενέργειες των νέων αυτών συνθηκών αποτέλεσαν η υπερσυγκέντρωση στην ιδιοκτησία των μέσων και η ολοκληρωτική κυριαρχία των «δυνάμεων της αγοράς» (Παπαθανασόπουλος, 1997). Οι συγκεκριμένες αλλαγές μετέβαλαν τα θέματα που επιλέγονταν στο ραδιοφωνικό πρόγραμμα (Γιανναρά, χ.χ.). Σε κάθε περίπτωση, η δεκαετία του 1990 υπήρξε δεκαετία μεγάλης ακμής της ραδιοφωνικής (κυρίως της ιδιωτικής) ραδιοφωνικής δραστηριότητας (Βλασίδης, 2020). Στις αρχές της δεκαετίας οι ιδιωτικοί, ιδίως οι ενημερωτικοί, σταθμοί ραδιοφωνίας κατέγραφαν ιδιαίτερα υψηλές ακροαματικότητες και το πρόγραμμά τους ήταν έντονα πολιτικοποιημένο. Περί τα τέλη, ωστόσο, της δεκαετίας το ενδιαφέρον του κοινού για την πολιτική δραστηριότητα

υποχώρησε προς όφελος της ψυχαγωγίας και της αθλητικής ενημέρωσης (Κλεισαμάκη & Ζώντου, 2006).

Στα μέσα της δεκαετίας του 2000 πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες προσπάθειες εισαγωγής του ψηφιακού ραδιοφώνου στην Ελλάδα. Το 2004 οι σχετικές δραστηριότητες συνάντησαν εμπόδια, καθώς ο πρώτος ψηφιακός σταθμός που θα εξέπεμπε σε DAB δεν είχε λάβει σχετική άδεια παροχής υπηρεσιών, με την εκπομπή ψηφιακού προγράμματος να διακόπτεται μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Στη συνέχεια επιχειρήθηκε να διαμορφωθεί ένα σχετικό νομοθετικό πλαίσιο με την ψήφιση του Ν. 3592/2007 «Συγκέντρωση και αδειοδότηση επιχειρήσεων Μ.Μ.Ε. και άλλες διατάξεις», για τη ρύθμιση της μετάδοσης ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος, της εκπομπής επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης και της παροχής ραδιοτηλεοπτικών υπηρεσιών μέσω ευρυζωνικών δικτύων, για τη λειτουργία των οποίων είτε απαιτείται συχνότητα, διαφορετική από εκείνες που χορηγούνται για την εκπομπή ραδιοτηλεοπτικού σήματος, είτε δεν απαιτείται. Εν τέλει, το ψηφιακό ραδιοφωνικό σήμα ξεκίνησε συστηματικά να εκπέμπεται στις αρχές του 2018, με τη δοκιμαστική εκπομπή του Πρώτου, Δεύτερου και Τρίτου Προγράμματος, της ΕΡΑ Σπορ, της Φωνής της Ελλάδας και του ήχου από το Κανάλι της Βουλής (Η Αυγή, 2018). Στα ραδιοφωνικά τεκταινόμενα της δεκαετίας του 2010 πρέπει να συμπεριληφθεί η παρακμή της ραδιοφωνικής δραστηριότητας, αφενός λόγω της οικονομικής ύφεσης στην οποία εισήλθε η χώρα και αφετέρου λόγω του ανταγωνισμού που ασκούσε επί των φυσικών ραδιοφωνικών σταθμών το διαδίκτυο (Βλασίδης, 2020).

2.2 Ιστορικό πλαίσιο δημοτικού ραδιοφώνου

Από ιστορική άποψη, στην Ελλάδα παραδοσιακά δόθηκε βαρύτητα στην ανάπτυξη της ραδιοφωνικής δραστηριότητας στα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας, δηλαδή στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, χωρίς να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην αντίστοιχη δραστηριότητα της περιφέρειας (Παναγιωτοπούλου, 2004). Ιδιωτικοί, μη κερδοσκοπικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί υπό την άτυπη προστασία των τοπικών φορέων διακυβέρνησης λειτουργούσαν ήδη τη δεκαετία του 1950 στην Αμαλιάδα, το Μεσολόγγι και την Ιεράπετρα. Η λειτουργία τους διασφαλιζόταν με την υποστήριξη του ευρύτερου δημόσιου τομέα και με τη συνεργασία τους με το ΕΙΡ και τους διαδοχικούς εθνικούς φορείς που το αντικατέστησαν. Η ιδέα περί της κατάργησης του κρατικού μονοπωλίου της ραδιοφωνικής δραστηριότητας εμφανίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980, όταν μέλη του κυβερνώντος κόμματος και η Κεντρική Ένωση

Δήμων Ελλάδος (ΚΕΔΕ) πρότειναν να επιτραπεί στους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης να προχωρήσουν στην ίδρυση δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών. Εν τούτοις, το κυβερνών κόμμα εγκατέλειψε την ιδέα μετά την επικράτηση των υποψηφίων της Νέας Δημοκρατίας σε σημαντικές πόλεις της χώρας στις δημοτικές εκλογές του 1986. Ο νέος δήμαρχος των Αθηνών επέμεινε πως, εφόσον δεν ψηφιζόταν νόμος για δημόσιο ή δημοτικό ραδιόφωνο έως τον Μάρτιο του 1987, θα προχωρούσε στην ίδρυση αστικού ραδιοφωνικού σταθμού, έστω κι αν η ίδρυση αυτή θα αποτελούσε παραβίαση του νόμου (Μπαρμπούτης & Κλωντζάς, 2001).

Τελικά, λίγο πριν από την ψήφιση του Ν. 1730/87 «Ελληνική Ραδιοφωνία- Τηλεόραση, Ανώνυμη Εταιρεία (ΕΡΤ - Α.Ε.)», ιδρύθηκε, χωρίς να διαθέτει την κατάλληλη άδεια, το πρώτο Δημοτικό Ραδιόφωνο της Ελλάδας στην Κατερίνη (95.3) (Μάρτιος 1987) και ακολούθησαν η ίδρυση του Αθήνα 9.84, δηλαδή του Δημοτικού Ραδιοφώνου Αθηνών τον Μάιο του 1987, του σταθμού Κανάλι 1 στον Πειραιά τον Ιούνιο και του Δημοτικού Ραδιοφώνου Θεσσαλονίκης (FM 100) τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Το πρόγραμμα του 9.84 περιλάμβανε κυρίως ζωντανή μετάδοση, εν αντιθέσει με τα κρατικά προγράμματα που συνήθως μεταδίδονταν μαγνητοσκοπημένα και περιλάμβαναν ειδήσεις, μουσική, διαφημίσεις και ομιλίες (Haberle et al., 1994). Εντός σύντομου χρονικού διαστήματος η ΚΕΔΕ πρότεινε και πάλι την εγκατάσταση τοπικών σταθμών στην πλειονότητα των ελληνικών επαρχιών. Ο πρώτος διαδημοτικός ραδιοφωνικός σταθμός ήταν ο «Δίαυλος 10», που εξέπεμπε με ευθύνη δημοτικών φορέων της Αττικής. Οι πρώτες άδειες μη κρατικών ραδιοφωνικών σταθμών εγκρίθηκαν το 1988, αλλά η επιτροπή δεν ανακοίνωσε τα κριτήρια κατανομής των συγκεκριμένων αδειών ούτε διευκρίνισε τη σύνδεση των εν λόγω αδειών με συγκεκριμένες συχνότητες. Φαίνεται ότι η ταχύτητα υλοποίησης του σχεδιασμού αυτού δεν επέτρεψε τη διαμόρφωση κατάλληλων σχετικών νομικών κανόνων (Σχινά, 2016). Έως τον Μάρτιο του 1989 είχαν τεθεί σε λειτουργία 13 δημοτικοί σταθμοί στο σύνολο της χώρας και ο αριθμός τους αυξανόταν με γοργό ρυθμό. Η πρώτη κοινή σχετική πρωτοβουλία μεταξύ ιδιωτικών συμφερόντων και διαφόρων δήμων ενεργοποιήθηκε με την έναρξη των μεταδόσεων του Δημοτικού Ραδιοφώνου Αγρινίου (Μπαρμπούτης & Κλωντζάς, 2001).

Ορισμένα από τα πιο έντονα προβλήματα των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών ήταν πολιτικής φύσεως, μια και η πλειονότητα των δημοτικών σταθμών βρισκονταν υπό τον άμεσο έλεγχο της δημοτικής εξουσίας. Αυτό δημιούργησε και ορισμένες ασυνήθιστες καταστάσεις, όπως τη λειτουργία περισσότερων από έναν σταθμών χωρίς άδεια, στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, για παράδειγμα, όπου λειτουργούσε ο σταθμός FM 100 και ο σταθμός FM 100.5, που ήταν κυρίως καλλιτεχνικής φύσεως, ενώ δημιουργήθηκε και ένας νέος

ραδιοφωνικός σταθμός (102 Stereo FM), με έμφαση στη μετάδοση περισσότερης ελληνικής μουσικής. Παρά τα προβλήματα της δημοτικής ραδιοφωνίας, από το 1987 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1990 τα δημοτικά ραδιόφωνα λειτουργούσαν γενικά αρκετά οργανωμένα και χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, επί τη βάση του τριπτύχου «ενημέρωση, ψυχαγωγία, επιμόρφωση», με αποτέλεσμα το πρόγραμμά τους να υποστηρίζει την πολυφωνία. Οι συγκεκριμένοι ραδιοφωνικοί σταθμοί επιδοτούνταν για την επιμόρφωση και την «ανάπτυξη» της τοπικής κοινωνίας, με το κοινό να ανταποκρίνεται στις συγκεκριμένες προσπάθειες διατήρησης μιας υψηλής ποιότητας παροχής ραδιοφωνικών προγραμμάτων. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 έλαβαν χώρα σημαντικές αλλαγές στο πρόγραμμα της δημοτικής ραδιοφωνίας, καθώς καθιερώθηκαν η εικοσιτετράωρη συνεχής μετάδοση προγράμματος και η άμεση και ζωντανή επικοινωνία των εκπομπών των σταθμών με το ακροαματικό κοινό. Οι εβδομαδιαίες μετρήσεις της ακροαματικότητας έδειχναν πως οι πλέον δημοφιλείς ραδιοφωνικοί σταθμοί ήταν ο Αθήνα 9.84 και τρεις ιδιωτικοί σταθμοί, με τα ακροατήρια των ραδιοφωνικών σταθμών του κράτους να μειώνονται κατακόρυφα (Κλειαμάκη & Ζώντου, 2006).

Σύντομα, ωστόσο, η ανάπτυξη της ιδιωτικής ραδιοφωνίας σηματοδότησε τον σταδιακό περιορισμό του κοινού της δημοτικής ραδιοφωνίας και την εμπλοκή πολιτικών σκοπιμοτήτων στη διαμόρφωση του περιεχομένου. Κατά συνέπεια, περί τα μέσα της δεκαετίας του 1990 αρκετοί δημοτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί μεταβιβάστηκαν σε ιδιώτες ή άλλους κρατικούς φορείς (Κλειαμάκη & Ζώντου, 2006). Επίσης, σταδιακά η λειτουργία των δημοτικών σταθμών ήταν αντισυμβατική, παρά το ότι κατά την πρώτη περίοδο λειτουργίας τους μπορεί να εμφάνιζαν σημαντικά κέρδη. Οι οικονομικές απώλειες των σταθμών της δημοτικής ραδιοφωνίας επιχορηγούνται μέσω της φορολογίας που αφορά τα έξοδα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Έπειτα, ένα από τα σημαντικά προβλήματα της δημοτικής ραδιοφωνίας αφορούσε την ανάγκη να αντεπεξέρχονται στην πληρωμή των σχετικών φόρων και τελών, καθώς, εν αντιθέσει με αρκετούς ιδιωτικούς σταθμούς, δεν μπορούσαν να αποφύγουν τις παραπάνω υποχρεώσεις, καθώς οι αρχικές άδειες λειτουργίας των ιδιωτικών σταθμών είχαν λήξει και δεν δρομολογείτο μια οργανωμένη διαδικασία αδειοδότησης (Χαιρετάκης, 2014). Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση του «Διαύλου 10», που διέκοψε τη λειτουργία του το 1996, καθώς δεν μπορούσε να αντεπεξέλθει στις οικονομικές πιέσεις. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, και συγκεκριμένα το 1998, η ακροαματικότητα του σημαντικότερου δημοτικού ραδιοφωνικού σταθμού, του Αθήνα 9.84, είχε μειωθεί σε επίπεδα μικρότερα του 1% του ακροαματικού κοινού, με τη μέση ηλικία των ακροατών να αυξάνεται. Στην περίπτωση του

Αθήνα 9.84 το εν λόγω πρόβλημα αντιμετωπίστηκε μέσω της αναδιάρθρωσης του σταθμού (π.χ. μέσω της μετεγκατάστασής του σε πιο σύγχρονες υποδομές), της ανανέωσης του προγράμματός του με διατήρηση μιας ποικιλίας μορφών μουσικής (κατεξοχήν ελληνικής), πληροφοριών και ειδήσεων και μέσω της μείωσης του προσωπικού. Οι παραπάνω αλλαγές φαίνεται πως είχαν κάποιο αποτέλεσμα, καθώς η ακροαματικότητα του 9.84 αυξήθηκε στα επίπεδα του 3% του ακροαματικού κοινού, με τα έσοδα από τις διαφημίσεις να αυξάνονται επτά φορές σε μια περίοδο οκτώ ετών. Ωστόσο, το εν λόγω ραδιόφωνο συνέχισε να επιδοτείται, αφού παρήγε μόνο το 35% των λειτουργικών δαπανών του μέσω των διαφόρων διαφημίσεων (Παπαδόπουλος, 2010).

Το 2016 πραγματοποιήθηκε το 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο των Δημοτικών Ραδιοτηλεοπτικών Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (MME), όπου παρευρέθηκαν δημοτικά MME όλης της Ελλάδας. Το 2017, έπειτα από την πραγματοποίηση του 2ου Συνεδρίου των Δημοτικών MME, έλαβε χώρα η σύσταση της Ένωσης Δημοτικών Ραδιοτηλεοπτικών MME Ελλάδας, όπου συμμετείχαν 17 δημοτικοί ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί. Διακηρυγμένοι στόχοι του συγκεκριμένου συλλογικού φορέα είναι, μεταξύ άλλων, η προστασία και η διαφύλαξη των εννόμων συμφερόντων των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών και οι παρεμβάσεις σε Αρχές και ιδιώτες με στόχο την προστασία της δημοτικής ραδιοφωνίας (Ραδιόφωνο, 2017).

Κύριο χαρακτηριστικό των περιφερειακών σταθμών παραμένει ο τοπικός τους χαρακτήρας, με αποτέλεσμα οι περιφερειακοί ραδιοφωνικοί σταθμοί να διαθέτουν διαφορετικά και πρωτότυπα χαρακτηριστικά συγκριτικά με τους σταθμούς των μεγάλων αστικών κέντρων. Τα προγράμματα του δημοτικού ραδιοφώνου εμφανίζουν χαρακτήρα πολυσυλλεκτικό, με την ενημέρωση και την ψυχαγωγία να αποτελούν τους δύο βασικούς άξονες. Ο ενημερωτικός άξονας βασίζεται στη μετάδοση τοπικών ειδήσεων, ενώ η οργάνωση των ενημερωτικών ζωνών είναι και η πλέον απαιτητική σε ό,τι αφορά τη χρηματοδότηση και την εξεύρεση του κατάλληλου προσωπικού. Οι μουσικές εκπομπές δεν είναι ιδιαίτερα συχνές, αν εξαιρεθούν ορισμένοι σταθμοί που μεταδίδουν αποκλειστικά παραδοσιακή μουσική (Κλειαμάκη & Ζώντου, 2006). Οι δημοτικοί σταθμοί, ιδίως των μικρών αστικών κέντρων, αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα, λόγω της μικρής αγοράς των διαφημίσεων, και καλούνται να ανταγωνιστούν τοπικούς ιδιωτικούς σταθμούς που έχουν τεθεί σε λειτουργία από ερασιτέχνες, οι οποίοι δεν προσανατολίζονται προς την είσπραξη εσόδων (Κάρτερ, 2004). Εν τούτοις, η επέκταση του διαδικτύου, που επιτρέπει άμεση πρόσβαση στο περιεχόμενο των ραδιοφωνικών σταθμών, και η έλλειψη πολυφωνίας στο ραδιοτηλεοπτικό τοπίο έχει οδηγήσει τα τελευταία

έτη σε μία μερική ανάκαμψη της ακροαματικότητας των τοπικών ραδιοφωνικών μέσων, συμπεριλαμβανομένων των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών της περιφέρειας.

2.3 Θεσμικό πλαίσιο δημοτικού ραδιοφώνου

Στο Σύνταγμα του 1975 καθιερώθηκε η θεσμική εγγύηση της ραδιοφωνικής δραστηριότητας από το κράτος. Ο Ν. 1730/87 καθιστά εφικτή τη δυνατότητα παραχώρησης αδειών ίδρυσης και λειτουργίας ραδιοφωνικών σταθμών τοπικής εμβέλειας σε φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης με κυβερνητική άδεια. Η άδεια μπορεί να χορηγηθεί έπειτα από πρόταση της σχετικής επιτροπής για την τοπική ραδιοφωνία (που αποτελείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας ή τον Αντιπρόεδρο που αυτός θα υποδείξει, τον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου ή τον Αντιπρόεδρο που αυτός θα υποδείξει και τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου [Δ.Σ.] της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών [ΕΣΗΕΑ] ή τον Πρόεδρο του Δ.Σ. που αυτός θα υποδείξει, στους οποίους με το ΠΔ 25/1988 προστέθηκαν και δύο μέλη του διδακτικού επιστημονικού προσωπικού των πανεπιστημίων με γνωστικό αντικείμενο ή εμπειρία σχετική με τα ΜΜΕ), ενώ δεν επιτρέπεται να χορηγούνται περισσότερες από μία άδειες στο ίδιο νομικό ή φυσικό πρόσωπο. Ο τοπικός χαρακτήρας των ραδιοφώνων προσδιορίζεται από τα ιδιαίτερα στοιχεία του προγράμματος, την περιφέρεια του φορέα του σταθμού, την εμβέλεια και τα γεωγραφικά δεδομένα, ενώ απαγορεύεται η οικονομική ή τεχνική δικτύωση των τοπικών σταθμών. Η ισχύς των αδειών δεν υπερβαίνει τα δύο έτη και είναι ανανεώσιμη. Οι τοπικοί ραδιοσταθμοί, συμπεριλαμβανομένων των δημοτικών, διέπονται από τις κύριες αρχές διαφημίσεων και εκπομπών που ισχύουν στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τους κανόνες των αντίστοιχων κωδίκων δεοντολογίας.

Στο Προεδρικό Διάταγμα 25/1988 ορίστηκε ότι επιτρέπεται η ίδρυση, η εγκατάσταση και η λειτουργία τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών οι οποίοι εκπέμπουν στο εύρος συχνοτήτων 87.5-107.7 MHz με διαμόρφωση κατά συχνότητα (FM), έπειτα από τη χορήγηση της σχετικής άδειας. Εφόσον η άδεια έχει παραχωρηθεί σε Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ο σταθμός ανήκει ή λειτουργεί ως ιδιόμορφη δημοτική ή κοινοτική επιχείρηση και το Δ.Σ. του αποτελείται από μέλη που έχουν αποφασιστεί έπειτα από σχετική έγκριση του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου ομοφώνως ή από εκπροσώπους των δημοτικών και κοινοτικών συνδυασμών. Η άδεια είναι αναπαλλοτρίωτη και μεταβιβάζεται αποκλειστικά ως κληρονομική διαδοχή, εφόσον πληρούνται οι κανονιστικές προϋποθέσεις. Η διάταξη αυτή τροποποιήθηκε με τον Ν. 2328/1995 «Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής

ραδιοφωνίας, ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις», όπου καθορίστηκε ότι είναι δυνατή η μεταβίβαση της επιχείρησης – κατόχου άδειας, εφόσον αυτή λειτουργεί υπό τη μορφή ατομικής επιχείρησης. Επίσης, ορίστηκε ότι απαγορεύεται η εγκατάσταση αναμεταδοτών, εξαιρουμένων των περιπτώσεων στις οποίες υφίστανται γεωγραφικά εμπόδια γύρω από τον σταθμό που περιορίζουν τη λήψη. Ορίστηκε, επίσης, ότι η EPT δύναται, με σχετική απόφαση του Δ.Σ., να παρέχει την τεχνική της υποστήριξη στους φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο πλαίσιο ίδρυσης και λειτουργίας των εν λόγω σταθμών. Ως κριτήρια χορήγησης και ανανέωσης των σχετικών αδειών αναφέρονται τα ακόλουθα:

1. Η τεχνική αρτιότητα του σταθμού.
2. Η ποιότητα και η πληρότητα του ραδιοφωνικού προγράμματος.
3. Για σταθμούς των φορέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή άλλων κοινωνικών φορέων διερευνάται, συγκεκριμένα, και η συλλογικότητα και η αντιπροσωπευτικότητα των οργάνων διεύθυνσης και διοίκησης και των πολιτιστικών και κοινωνικών δυνάμεων ή φορέων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του προγράμματος.
4. Η δυνατότητα πρόσβασης των τοπικών πολιτιστικών, κοινωνικών και πνευματικών παραγόντων, ιδίως της νεολαίας.
5. Η τήρηση των κανόνων και των αρχών λειτουργίας που ισχύουν για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Επιπλέον, στο εν λόγω νομοθετικό κείμενο δίνονται συγκεκριμένα τεχνικά χαρακτηριστικά λειτουργίας (π.χ. μονοφωνικό ή στερεοφωνικό σύστημα εκπομπής βάσει της Σύστασης 450-1 της Διεθνούς Συμβουλευτικής Επιτροπής Ραδιοεπικοινωνιών), ενώ διασαφηνίζεται η έννοια του «τοπικού χαρακτήρα» του προγράμματος των υπό εξέταση σταθμών. Για την επαλήθευση της ποιότητας και της ακεραιότητας των ραδιοφωνικών προγραμμάτων, ως κριτήρια υιοθετούνται οι παραδόσεις και η εμπειρία των ΜΜΕ σε ό,τι αφορά την ψυχαγωγία, την πληροφόρηση και την κατάρτιση. Τέλος, ορίστηκε η ανάγκη προσδιορισμού, για κάθε σταθμό, υπευθύνου προγράμματος, τεχνικού υπευθύνου και επιτροπής δεοντολογίας. Η πλέον αμφιλεγόμενη πρόταση του εν λόγω νόμου περιλάμβανε την ανάγκη σύστασης επιτροπής δεοντολογίας και προτύπων που θα αποτελείτο κατά βάση από δημοσιογράφους. Οι συγκεκριμένοι περιορισμοί αντανάκλουν την αβεβαιότητα της Πολιτείας αναφορικά με τη λειτουργία μιας πιο ελεύθερης ραδιοφωνίας (Πλέχοβα, 2002).

Η κατανομή των ραδιοφωνικών συχνοτήτων είναι αρμοδιότητα του ΕΣΡ, σύμφωνα με τον Ν. 1866/1989 «Ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεοράσεως και παροχή αδειών για την

ίδρυση και λειτουργία τηλεοπτικών σταθμών». Το ΕΣΡ, σύμφωνα με το παραπάνω νομοθετικό κείμενο, λειτουργεί ανεξάρτητα με στόχο την «εξασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης και της πολυφωνίας, την τήρηση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας και την προαγωγή της ποιότητας των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, κατά τις συνταγματικές επιταγές». Προσδιορίζει, επίσης, παραβάσεις των όρων λειτουργίας των σταθμών, επιβάλλει πρόστιμα, χορηγεί, ανανεώνει και ανακαλεί άδειες ίδρυσης και λειτουργίας τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών και μπορεί να διακόπτει τη λειτουργία τους. Ο εν λόγω νόμος αναθεωρήθηκε τρεις φορές, το 1993, το 1995 και το 1999.

Ο νόμος του 1995 (Ν. 2328/1995) περιείχε ένα σύστημα λεπτομερέστερων ρυθμίσεων που αφορούσε τις διαγωνιστικές διαδικασίες και τη χορήγηση αδειών ίδρυσης και λειτουργίας ραδιοφωνικών σταθμών. Συγκεκριμένα, οριζόταν ότι το Υπουργείο Τύπου θα προκήρυσσε κάθε Σεπτέμβριο, και όποτε υπήρχαν διαθέσιμες συχνότητες, συγκεκριμένες θέσεις αδειών ραδιοφωνικών σταθμών κατά νομό, που θα αντιστοιχούσαν σε συγκεκριμένες θέσεις εκπομπής και συχνότητες. Επίσης, επέτρεψε τη δικτύωση μεταξύ ραδιοφωνικών σταθμών από διαφορετικές περιοχές, κατόπιν ειδικής άδειας του ΕΣΡ, εφόσον οι σταθμοί προς δικτύωση διαθέτουν νόμιμη άδεια. Οι δικτυωμένοι σταθμοί έχουν τη δυνατότητα μετάδοσης του συνεργαζόμενου σταθμού το πολύ επί 5 ώρες ημερησίως. Το 2013 η διάταξη τροποποιήθηκε, ώστε, πέραν της παραπάνω περίπτωσης, να διασαφηνιστεί η απαγόρευση στους τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς να αναμεταδίδουν το πρόγραμμα άλλων, ελληνικών ή ξένων σταθμών, πέρα από ελληνόγλωσσες ενημερωτικές εκπομπές σύντομης διάρκειας. Επίσης, στον νόμο του 1995 επαναλαμβανόταν η αναγκαιότητα της σύνδεσης του προγράμματος του τοπικού ραδιοφωνικού σταθμού με τον τοπικό του χαρακτήρα, καθώς κάθε σταθμός αυτής της κατηγορίας όφειλε να καταβάλλει ιδιαίτερη μέριμνα αφενός για την παρουσίαση της πολιτιστικής, πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας της περιφέρειας του εκάστοτε σταθμού και αφετέρου για την ανάδειξη της ιστορικής μνήμης και της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της περιφέρειας αυτής. Επιπλέον, ορίστηκε ότι κάθε σταθμός είναι υποχρεωμένος να μεταδίδει την επωνυμία του, καθώς και το πιθανό ηχητικό του σήμα, το λιγότερο κάθε μισή ώρα, όταν μεταδίδονται εκπομπές που επιτρέπεται να διακοπούν για τη μετάδοση διαφημιστικών μηνυμάτων. Τα πρόστιμα που προβλέπονταν κυμαίνονταν σε ύψη από 500.000 δρχ. (περίπου 1.500 ευρώ) και άνω (Μπρούμας, 2013).

Ο νόμος του 1999 (Ν. 2778/1999) όριζε ότι οι σταθμοί που λειτουργούσαν την 1η Νοεμβρίου 1999 λειτουργούσαν νόμιμα έως την έκδοση σχετικής απόφασης του Υπουργείου Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Εν τούτοις, το Συμβούλιο της Επικρατείας με την υπ' αρ.

1206/2012 απόφασή του έκρινε το σχετικό άρθρο του παραπάνω νόμου αντισυνταγματικό, στη βάση του ότι η επ' αόριστον παράταση της λειτουργίας ραδιοφωνικών σταθμών που λειτουργούν παράνομα αντίκειται στο Άρθρο 15 του Συντάγματος.

Τη δεκαετία του 2000 παραχωρήθηκαν στους ραδιοφωνικούς σταθμούς της Αττικής προσωρινές άδειες (τετραετούς διάρκειας), που, ωστόσο, δεν ανανεώθηκαν. Αυτό το ιδιότυπο καθεστώς «προσωρινά νόμιμης» λειτουργίας έχει παραταθεί επανειλημμένως με την ψήφιση διαδοχικών νομοθετικών κειμένων (Ν. 3444/2006, Ν. 3548/2007, Ν. 3592/2007, Ν. 2640/2008, Ν. 3905/2010 κ.ά.). Ουσιαστικά, άδειες λειτουργίας στους ραδιοφωνικούς σταθμούς της περιφέρειας δεν έχουν παραχωρηθεί ποτέ. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι οι κρατούσες συνθήκες και οι διαρκείς κυβερνητικές εξαγγελίες διαδοχικών κυβερνήσεων για διασαφήνιση και ολοκλήρωση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου ευνοούν τη δραστηριότητα των μεγαλύτερων ραδιοφωνικών ομίλων και έρχονται, κατ' ουσίαν, σε άμεση σύγκρουση με την ερμηνεία του Συντάγματος, όπως αυτή σχετίζεται με το δικαίωμα των ενδιαφερομένων πολιτών να συμμετέχουν ισότιμα στη δημόσια σφαίρα, συμπεριλαμβανομένης της ίδρυσης και της λειτουργίας ραδιοφωνικών σταθμών (Μπρούμας, 2013· Νταρζάνου, 2022).

Στον Ν. 4512/2018 «Ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις» διευκρινίστηκε ότι οι αδειούχοι ραδιοφωνικοί σταθμοί δεν έχουν τη δυνατότητα ανάθεσης της διαχείρισης ή της εκμετάλλευσης του ραδιοφωνικού σταθμού σε τρίτους, αλλά μπορούν να αναθέτουν την παραγωγή του προγράμματος σε εταιρείες του ιδίου ομίλου. Επίσης, επετράπη η δικτύωση παρόχων περιεχομένου με περιφερειακή εμβέλεια με παρόχους περιεχομένου περιφερειακής εμβέλειας που δεν υπερβαίνουν τους τρεις, έπειτα από σχετική άδεια του ΕΣΡ.

Με βάση τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι, αν και έχουν παρέλθει πάνω από 35 έτη από την ψήφιση του Ν. 1730/1987, δεν έχει συγκροτηθεί έως τώρα ένα ολοκληρωμένο καθεστώς αδειοδότησης και λειτουργίας της ραδιοφωνίας, συμπεριλαμβανομένης της δημοτικής, που επιτρέπει την ισότιμη και ουσιαστική άσκηση του αντίστοιχου δικαιώματος που προβλέπεται από το Σύνταγμα.

3. Μεθοδολογία Έρευνας

3.1 Οι συνεντεύξεις - Χιονοστιβάδα

Ο εντοπισμός των υποκειμένων της έρευνας έγινε με την τεχνική της χιονοστιβάδας (snowball sampling). Η μέθοδος της χιονοστιβάδας είναι μια τεχνική δειγματοληψίας που χρησιμοποιείται κυρίως στην ποιοτική έρευνα για τον εντοπισμό και την επιλογή συμμετεχόντων που είναι δύσκολο να βρεθούν (Cohen, Manion, & Morrison, 2008). Αρχικά, ο ερευνητής επιλέγει λίγους βασικούς συμμετέχοντες οι οποίοι στη συνέχεια προτείνουν άλλους κατάλληλους συμμετέχοντες. Αυτοί, με τη σειρά τους, προτείνουν περισσότερους, δημιουργώντας έτσι ένα αυξανόμενο δίκτυο συμμετεχόντων, όπως μια χιονοστιβάδα που μεγαλώνει καθώς κυλάει. Αυτή η μέθοδος είναι ιδιαίτερα χρήσιμη όταν ο πληθυσμός-στόχος είναι μικρός, δυσπρόσιτος ή συγκεκριμένος, καθώς διευκολύνει τη σύνδεση με άτομα που δεν θα μπορούσαν να εντοπιστούν με πιο παραδοσιακές μεθόδους δειγματοληψίας.

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 6 απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις στελεχών δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών, με μέση διάρκεια τα 20 λεπτά. Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν με φυσική παρουσία στις εγκαταστάσεις των ραδιοφωνικών σταθμών Κανάλι Ένα στον Πειραιά και Αθήνα 9.84 στην Τεχνόπολη ή μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας. Για ποιους λόγους όμως κρίθηκε ως καταλληλότερη προσέγγιση η ποιοτική συνέντευξη; Ποια είναι τα θετικά στοιχεία που μπορεί να αποκομίσει κανείς μέσα από αυτόν τον βαθμό εστίασης;

3.2 Ποιοτική προσέγγιση

Στην έρευνα υπάρχουν δύο κύριες προσεγγίσεις. Η ερμηνευτική προσέγγιση σχετίζεται με την ποιοτική έρευνα και αναλύει σε βάθος ένα κοινωνικό φαινόμενο, ενώ είναι ευέλικτη, επιτρέποντας τροποποιήσεις στη δομή της κατά τη διάρκεια της έρευνας (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Σχετικά με τις μεθόδους υλοποίησης της έρευνας, διακρίνονται σε ποσοτική και ποιοτική. Η ποσοτική μέθοδος, η οποία προσιδιάζει στη θετικιστική προσέγγιση, διακρίνεται από σταθερή δομή και το κύριο εργαλείο της είναι το τυποποιημένο ερωτηματολόγιο. Μόλις αρχίσει η

έρευνα, δεν γίνονται αλλαγές ή τροποποιήσεις, καθώς η διαδικασία είναι αυστηρά καθορισμένη. Αυτή η μέθοδος δειγματοληψίας καλύπτει ένα ευρύ φάσμα πληθυσμού και χρησιμοποιείται για την καταγραφή γενικών θεωριών (Τσιώλης, 2011).

Η ποιοτική μέθοδος, αντιθέτως, επιλέγεται για την εξέταση και κατανόηση κοινωνικών φαινομένων και εννοιών. Κύριο χαρακτηριστικό αυτού του ερευνητικού σχεδιασμού είναι η ευελιξία στρατηγικών και η ανατροφοδότηση του ερευνητή σε οποιοδήποτε στάδιο της έρευνας. Η άμεση επαφή μεταξύ ερευνητή και υποκειμένων επιτρέπει τη συλλογή περισσότερων πληροφοριών για το θέμα. Τα πιθανά εργαλεία περιλαμβάνουν τη συνέντευξη, τη συμμετοχική παρατήρηση, την ομαδική και βιωματική ομάδα, τη βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη, την ανάλυση περιεχομένου και τη σημειολογία.

Η ποιοτική έρευνα εξετάζει και αναλύει ένα κοινωνικό φαινόμενο ή ατομικούς προβληματισμούς χρησιμοποιώντας συγκεκριμένες μεθοδολογικές στρατηγικές (Creswell, 1998). Η μελέτη διεξάγεται στο φυσικό περιβάλλον του ζητήματος, δομώντας και περιγράφοντας τις πληροφορίες που προκύπτουν. Κατά την ποιοτική έρευνα, ο ερευνητής έρχεται σε άμεση επαφή με τα υποκείμενα της έρευνας, γεγονός που, χάρη στην ευελιξία της δομής και των στρατηγικών, επιτρέπει τη συλλογή περισσότερων πληροφοριών.

Η ποιοτική μέθοδος διακρίνεται για τη διάδραση μεταξύ των υποκειμένων της έρευνας και του ερευνητή, κάτι που την καθιστά ευέλικτη και επιτρέπει την ανατροφοδότηση, την απόρριψη ή την αλλαγή, την τροποποίηση και την αναπροσαρμογή των ερευνητικών ερωτημάτων και δεδομένων.

Το δείγμα της έρευνας πρέπει να είναι ομοιογενές ή τουλάχιστον να υπάρχουν ορισμένες ομοιότητες μεταξύ των συμμετεχόντων (Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011). Μέσω αυτής της μεθόδου, εξετάζονται οι στάσεις, τα κοινωνικά κατασκευασμένα στερεότυπα και οι αντιλήψεις που επικρατούν σχετικά με το υπό μελέτη θέμα.

3.3 Ημιδομημένη συνέντευξη

Για τη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη. Οι βασικότεροι λόγοι που υιοθετήθηκε αυτός ο τύπος συνεντεύξεων είναι οι ακόλουθοι: Αρχικά, από την οπτική των συμμετεχόντων - συνεντευξιζόμενων, η ημιδομημένη συνέντευξη παρέχει ένα πλαίσιο αλληλεπίδρασης που τους είναι ήδη οικείο λόγω της φύσης του επαγγέλματός τους

και κατ' επέκταση μια πιο εύκολη πρόσβαση στην ομάδα εστίασης (focus group) (Bogner A. & Menz W., 2009). Από την πλευρά της ερευνήτριας, η ημιδομημένη συνέντευξη εξασφαλίζει αφενός ότι υπάρχει μια σταθερότητα και ένα σημείο αναφοράς για τους διαλόγους/συνεντεύξεις και αφετέρου αφήνει το περιθώριο να δημιουργηθούν αφηγηματικές αποκλίσεις, διαφωτίζοντας έτσι ζητήματα τα οποία μπορεί είτε να μην είχαν συμπεριληφθεί στον αρχικό σχεδιασμό ή αξιοποιώντας αυτές τις αποκλίσεις ως εφελκυστήριο για συγκεκριμένες ερωτήσεις (Rubin H. J. & Rubin I. S., 2005).

Ωστόσο χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή η ημιδομημένη συνέντευξη, ώστε αφενός να αποφευχθούν οι κίνδυνοι από την υποκειμενικότητα του ερευνητή και αφετέρου, λόγω του ευέλικτου χαρακτήρα που προσφέρει, να μείνει η συζήτηση κοντά στο κύριο θέμα για να μπορεί να πραγματοποιηθεί η συγκριτική επεξεργασία των απαντήσεων και να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Από την αρχή της διαδικασίας, η ερευνήτρια κλήθηκε να αναπτύξει δεξιότητες διαχείρισης χρόνου και επικοινωνίας για να προσεγγίσει τους συμμετέχοντες και να οργανώσει τις συνεντεύξεις. Η ανάγκη να δομηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους συνεντευξιαζόμενους βοήθησε στην βαθύτερη κατανόηση της ανθρώπινης διάστασης της έρευνας και της αξίας της ενσυναίσθησης. Αντιμετωπίζοντας τις δυσκολίες πρόσβασης και τις τεχνικές προκλήσεις, αναπτύχθηκε η ικανότητα ευελιξίας και προσαρμογής στις συνθήκες, αξιοποιώντας εναλλακτικά μέσα επικοινωνίας. Παράλληλα, η αλληλεπίδραση με ποικίλους ανθρώπους και η ακρόαση των ιστοριών τους προσέφεραν πολύτιμες γνώσεις και νέες προοπτικές.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, προέκυψαν αρκετές προκλήσεις και δυσκολίες σχετικά με την πρόσβαση στο ερευνητικό πεδίο και τη διεξαγωγή συνεντεύξεων. Αρχικά, η προσέγγιση των συμμετεχόντων αποδείχθηκε δυσχερής λόγω περιορισμένου χρόνου και διαθεσιμότητας, καθιστώντας αναγκαία τη χρήση τηλεπικοινωνιακών μέσων σε ορισμένες περιπτώσεις για τη διεξαγωγή συνεντεύξεων, κάτι που μπορεί να περιορίσει την ποιότητα της επικοινωνίας και την ανάλυση των μη λεκτικών σημάτων. Επιπλέον, η εξασφάλιση ειλικρινών και ανοικτών απαντήσεων απαιτούσε την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης, κάτι που ήταν χρονοβόρο και απαιτούσε ευαισθησία και διακριτικότητα από την πλευρά της ερευνήτριας.

Παρά τις ανωτέρω δυσκολίες, η έρευνα ανοίγει πολλές δυνατότητες για περαιτέρω μελέτη και ανάλυση. Η εξέταση της επίδρασης των δημοτικών ραδιοφώνων στις τοπικές κοινωνίες μπορεί να επεκταθεί με μεγαλύτερο δείγμα και σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, προσφέροντας συγκριτική ανάλυση. Επίσης, η χρήση μεικτών μεθόδων, που συνδυάζουν ποιοτικές και

ποσοτικές προσεγγίσεις, μπορεί να εμπλουτίσει την κατανόηση των αποτελεσμάτων και να προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Τέλος, η εξέταση της δυναμικής της τεχνολογικής εξέλιξης και του ρόλου των νέων μέσων επικοινωνίας στις δημοτικές ραδιοφωνικές εκπομπές αποτελεί ένα πεδίο με μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον και προοπτικές.

3.4 Προφίλ Ερευνώμενων

Όσον αφορά στο δειγματοληπτικό πλαίσιο της έρευνας ή αλλιώς της ομάδας εστίασης, θεωρήθηκε κομβικής σημασίας να είναι άνθρωποι που έχουν ως έναν βαθμό μια άμεση επαφή με το ραδιόφωνο, τις διαδικασίες του και τις ιδιαιτερότητές του εκ των έσω. Με βάση τα παραπάνω στοιχεία επιλέχθηκαν πέντε άτομα τα οποία πληρούσαν αυτά τα κριτήρια και ανήκουν στην ουσία στο εν λόγω "focus group". Παρα τις μεταξύ τους διαφορές υπάρχουν ορισμένα σημεία που αποτελούν έναν κοινό παρονομαστή μεταξύ των συνεντευξιαζόμενων. Αρχικά πρόκειται για άτομα που είναι εκπρόσωποι και εργαζόμενοι των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών της Αττικής και πιο συγκεκριμένα είτε του "Αθήνα 9.84" είτε του "Καναλιού Ένα" του Πειραιά. Ο έκτος συνεντευξιαζόμενος είναι δημοσιογράφος σε δημοτικό ραδιοφωνικό σταθμό επαρχιακής πόλης και εκπρόσωπος της Ένωσης Δημοτικών Ραδιοτηλεοπτικών ΜΜΕ Ελλάδος. Από τους συνεντευξιαζόμενους η μία είναι γυναίκα ηλικίας 40-50 ετών ενώ οι υπόλοιποι είναι άνδρες, δύο εκ των οποίων ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 40-55 και τρεις στην ηλικιακή ομάδα 60-75. Το δείγμα/συμμετέχοντες στην ερευνητική διαδικασία περιλαμβάνει άτομα με διαφορετικά επαγγελματικά προφίλ, όπως δημοσιογράφοι και διευθυντικά στελέχη κάτι που προσφέρει μια ποικιλία απόψεων και εμπειριών σχετικά με τη λειτουργία και τις προκλήσεις των δημοτικών ραδιοφώνων. Συγκεκριμένα, τρεις ερευνώμενοι εργάζονται ως δημοσιογράφοι σε δημοτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, δύο έχουν διοικητικές θέσεις και ένας είναι εν ενεργεία δημοσιογράφος, ο οποίος κατείχε διοικητική θέση στο παρελθόν επί σειρά ετών. Ως προς την επαγγελματική εμπειρία των ερωτηθέντων σε δημοτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, σε δύο περιπτώσεις κυμαίνεται από 1 έως 5 έτη και στις υπόλοιπες τέσσερις από 10 έως 17 έτη. Οι συνεντεύξεις τους παρείχαν πολύτιμες πληροφορίες για τις προκλήσεις, τις βελτιώσεις και τις μελλοντικές προοπτικές των δημοτικών ραδιοφώνων στην Ελλάδα.

3.5 Θεματική ανάλυση

Η επεξεργασία των δεδομένων, όπως προέκυψαν από τις συνεντεύξεις, συνίσταται στην ανάλυση περιεχομένου, η οποία είναι μια ποικιλόμορφη διαδικασία συστηματικής ερμηνείας (Σακαλάκη, στο Παπαστάμου, 2001). Η ανάλυση περιεχομένου είναι «μια τεχνική έρευνας που εφαρμόζεται για να επιτευχθεί η αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του εμφανούς περιεχομένου των επικοινωνιών με τελικό στόχο την ερμηνεία τους» (Λαμπίρη – Δημάκη, 1990: 76). Στη συγκεκριμένη μελέτη χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική εκδοχή της ανάλυσης περιεχομένου, δηλαδή η θεματική ανάλυση, μέσω της οποίας γίνεται αναζήτηση των κύριων θεματικών αξόνων μέσα σε ένα σώμα δεδομένων, επομένως «ένα θέμα συλλαμβάνει κάτι σημαντικό για τα δεδομένα σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα και αντιπροσωπεύει κάποιο επίπεδο ενός μοτίβου μέσα στις απαντήσεις ή στο νόημα εντός του σώματος των δεδομένων» (Braun & Clarke, 2006: 82).

Η θεματική ανάλυση των δεδομένων της παρούσας έρευνας ακολούθησε τα εξής στάδια:

Εξοικείωση με τα Δεδομένα: Η ερευνήτρια ξεκίνησε με την απομαγνητοφώνηση των ηχογραφημένων συνεντεύξεων και την ανάγνωση των δεδομένων, προκειμένου να εξοικειωθεί με το περιεχόμενο και να αποκτήσει μια γενική εικόνα.

Κωδικοποίηση: Η διαδικασία της κωδικοποίησης περιλάμβανε τον εντοπισμό σημαντικών αποσπασμάτων κειμένου και την απόδοση κωδικών ή ετικετών σε αυτά τα αποσπάσματα. Αυτοί οι κωδικοί αντιπροσωπεύουν τις βασικές ιδέες και έννοιες που αναδύονται από τα δεδομένα.

Αναζήτηση Θεμάτων: Στη συνέχεια, η ερευνήτρια ομαδοποίησε τους κωδικούς σε δυνητικά θέματα. Ένα θέμα είναι ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο ή μια ιδέα που εμφανίζεται στα δεδομένα και έχει σημασία για την ερευνητική ερώτηση.

Επισκόπηση και Ορισμός των Θεμάτων: Τα προκαταρκτικά θέματα επανεξετάστηκαν για να διαπιστωθεί αν αντιπροσωπεύουν με ακρίβεια τα δεδομένα και καθορίστηκε η τελική τους μορφή. Καθένα από αυτά περιγράφεται λεπτομερώς και σχετίζεται με συγκεκριμένα αποσπάσματα από τα δεδομένα που το υποστηρίζουν.

Σύνθεση και Αναφορά: Τα θέματα συνετέθησαν σε μια συνεκτική αφήγηση που περιγράφει τα κύρια ευρήματα της έρευνας. Αυτή η αφήγηση περιλαμβάνει παραδείγματα και αποσπάσματα από τα δεδομένα για να υποστηρίξει τα συμπεράσματα.

Η παραπάνω διαδικασία επέτρεψε στην ερευνήτρια την ενδελεχή εξερεύνηση των θεμάτων που αναδύονται από τα δεδομένα, παρέχοντας βαθιά κατανόηση του υπό μελέτη ζητήματος.

4. Ανάλυση Δεδομένων

4.1 Ανάλυση ανά θεματικό άξονα

Θεματικός άξονας: Ιστορική ανάδυση του δημοτικού ραδιοφώνου

Αυτός ο θεματικός άξονας βασίστηκε σε ερωτήσεις σχετικά με το ιστορικό πλαίσιο της Δημοτικής Ραδιοφωνίας, αλλά και σε διάφορα αποσπάσματα των συνεντεύξεων, στα οποία οι συμμετέχοντες έκαναν λόγο για τις συνθήκες ίδρυσης των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών. Τα Δημοτικά Ραδιόφωνα δημιουργήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1980, σε μια εποχή όπου επικρατούσε κρατικό μονοπώλιο στη ραδιοφωνία και η ανάγκη για ελεύθερη και πολυφωνική ενημέρωση ήταν επιτακτική. Στόχος της δημιουργίας τους ήταν να λειτουργήσουν ως αντίβαρο στο κρατικό μονοπώλιο και να προσφέρουν εναλλακτική ενημέρωση και ποικιλία απόψεων που δεν υπήρχαν στα κρατικά μέσα. Για ποιόν λόγο όμως να αντιμετωπίζεται το ραδιόφωνο ως μια προέκταση των κρατικών αφηγήσεων;

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα στην εργασία υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου το ραδιόφωνο αλλά και τα μέσα ενημέρωσης γενικότερα, εργαλειοποιούνται προκειμένου να αναπαραχθούν αφηγήματα και πολιτικές γραμμές που θα εξυπηρετήσουν την εκάστοτε κυβερνητική πολιτική. Υπάρχει πληθώρα περιπτώσεων όπου παρατηρείται αυτό το φαινόμενο, τόσο σε περιπτώσεις όπως ήταν ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος όσο και στην πιο πρόσφατη ιστορία της χώρας. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι το γεγονός ότι η τελευταία φορά που ήχησε το ελληνικό ραδιόφωνο επί γερμανικής κατοχής ήταν το 1941 στις 27 Απριλίου (Γαλιώνη & Πετράκου 2021). Συνεπώς, ιστορικά το ραδιόφωνο αποτέλεσε -και συνεχίζει να αποτελεί ως μέσο ενημέρωσης- μια άτυπη μορφή συνόρων, υψίστης σημασίας για τον κρατικό μηχανισμό.

Σε αυτό το σημείο λοιπόν είναι που εντοπίζεται και η γενεσιουργός αιτία του δημοτικού ραδιοφώνου. Αναλυτικότερα, ο Β συμμετέχων δήλωσε: *«Η ασφυξία που προκαλούσε η κρατική ραδιοφωνία ήταν απαράδεκτα κομματική, λες και ήμασταν στην ΕΣΣΔ! Ακόμη και στελέχη της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ δυσανασχετούσαν με το χάλι του κρατικά ελεγχόμενου ραδιοφώνου και της τηλεόρασης»*, ενώ ο Ε μετέφερε το κλίμα της εποχής λέγοντας χαρακτηριστικά: *«Η ανάγκη δημιουργίας των δημοτικών ραδιοφώνων προέκυψε από την ανάγκη να σπάσει το κρατικό μονοπώλιο στη ραδιοφωνία. Άρα, ο ρόλος που εξυπνέτησαν τότε, κατά την ίδρυσή τους, ήταν αυτός. Υπήρχε κρατικό μονοπώλιο στα ερτζιανά, υπήρχαν πειρατικοί σταθμοί, δεν υπήρχαν όμως σταθμοί ελεύθεροι οι οποίοι θα λέγαν μια άποψη πέρα από αυτές*

που ακούγονταν στο κρατικό ραδιόφωνο [...] Δηλαδή, βγήκαν τα δημοτικά ραδιόφωνα, σπάσανε το κρατικό μονοπώλιο και μετά ξεκινά η περιβόητη άνοιξη της ραδιοφωνίας, με πρωτοπόρα τα δημοτικά ραδιόφωνα τότε, αλλά σε πάρα πολύ μικρό χρονικό διάστημα άρχισαν να ξεφυτρώνουν ένα ένα τα ιδιωτικά ραδιόφωνα». Αντίστοιχα ο Α υπογράμμισε ότι «έφερε (το δημοτικό ραδιόφωνο) την επανάσταση τότε αντιμετωπίζοντας μια προκλητική μονοκρατορία».

Θεματικός άξονας: Ο ρόλος και η αλληλεπίδραση του δημοτικού ραδιοφώνου με την τοπική κοινωνία

Στον θεματικό αυτόν άξονα ομαδοποιήθηκαν δύο κατηγορίες ερωτήσεων, οι οποίες είχαν ως στόχο τη διερεύνηση των πεποιθήσεων των ερευνώμενων σχετικά με τον ρόλο του δημοτικού ραδιοφώνου και τους τρόπους αλληλεπίδρασης με την τοπική κοινότητα.

Η πρώτη κατηγορία ερωτήσεων αφορούσε συγκεκριμένα τις απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με τον ρόλο που διαδραματίζει σήμερα το δημοτικό ραδιόφωνο και τον στόχο του ραδιοφωνικού προγράμματος. Οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι (Α, Γ, Δ, Ε) τόνισαν τη συνεισφορά του θεσμού στην ελεύθερη, πολιτικά ουδέτερη και αμερόληπτη ενημέρωση. Χαρακτηριστικά ο Γ μας ανέφερε ότι: «Το δημοτικό ραδιόφωνο, κατά τη γνώμη μου, οφείλει να χτίσει μια δυνατή σχέση εμπιστοσύνης με τους πολίτες. Έτσι ώστε ο πολίτης, πολίτης-ακροατής, να ξέρει ότι αυτό που ακούει είναι πάντα αλήθεια, πάντα έγκυρο...». Στην ίδια λογική ο Α τόνισε ότι το δημοτικό ραδιόφωνο θα πρέπει να συνεχίσει «... να ενημερώνει ελεύθερα αλλά με έρεισμα και με εγκυρότητα...», ενώ ο Ε ανέφερε τα εξής: «έχουμε πλουραλισμό, έχουμε πολυσυλλεκτικότητα, έχουμε ελευθερία των απόψεων, δεν καθορίζει ένας το αφεντικό, όπως στον ιδιωτικό τομέα, τη γραμμή. Φιλοξενούνται όλες οι απόψεις [...] δεν είναι εμπορικός ο σκοπός τους, όπου σημαίνει ότι θα μπορούν ελεύθερα να ακούγονται πράγματα, τα οποία δεν θα ακουστούν ποτέ σε ένα ιδιωτικό ραδιόφωνο».

Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε ότι δίνεται μεγάλη έμφαση στην ελευθερία που εξασφαλίζει ο χαρακτήρας του δημοτικού ραδιοφώνου. Η έννοια της δημοκρατίας ήταν πάντοτε άρρηκτα συνδεδεμένη με συμφυείς έννοιες όπως είναι η «παρρησία» και η «ελευθερία του λόγου». Κατά κάποιον τρόπο μέσα από το δημοτικό ραδιόφωνο δίνεται η δυνατότητα να ξεκινήσει μια διαδικασία εκδημοκρατισμού σε επίπεδο δήμου-γειτονιάς. Όπως επισημαίνεται ο Backhaus, B. (2020), η πολιτική δράση μπορεί να περιλαμβάνει κάθε προσπάθεια από μη-κυρίαρχες ομάδες να αμφισβητήσουν τις επικρατούσες διαδικασίες και να επαναπροσδιορίσουν την ταυτότητά τους με δικούς τους όρους. Επομένως, για εκείνους που αποκλείονται γενικά τόσο

από την παραγωγή όσο και από την αναπαράσταση στα μέσα ενημέρωσης, η διαμόρφωση και η έκφραση της ταυτότητας αντιπροσωπεύουν την πολιτική διάσταση της συμμετοχής. Αυτή η ιδιότητα του δημοτικού ραδιοφώνου αντιπροσωπεύει ένα ελκυστικό χαρακτηριστικό του μέσου για την διάχυση δημοκρατικών αξιών στην κοινωνία.

Επιπλέον, δόθηκε έμφαση στον παιδευτικό ρόλο του δημοτικού ραδιοφώνου, καθώς τρεις συμμετέχοντες υπογράμμισαν ότι κριτήριο επιλογής του προγράμματος είναι η ποιότητα. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Ε: *«Στο κομμάτι του πολιτισμού, της επιμόρφωσης, επίσης έχουν τη δυνατότητα τα δημοτικά ραδιόφωνα και την υποχρέωση ταυτόχρονα, δηλαδή έχουν τη δυνατότητα που τους δίνει το γεγονός ότι αν μια εκπομπή... δεν κοιτάζουν καθόλου αν θα φέρει χρήματα τα δημοτικά ραδιόφωνα, κοιτάζουν όμως την αξία της. Δηλαδή εκπομπές πολιτισμού, περιεχόμενο πολιτιστικό, που δεν θα το ακούσεις σε άλλα ραδιόφωνα γιατί μπορεί να μην πουλάει. Εδώ όμως θα το ακούσεις»*, ενώ ο Γ σημείωσε ότι *«Αυτό που είναι κρίσιμο είναι η ποιότητα και η καλλιέργεια της διεύθυνσης του σταθμού, ώστε να μπορεί να αναγνωρίζει τις ποιότητες [...] γιατί υπάρχει και η τεράστια ευθύνη της διαμόρφωσης, της συνείδησης των πολιτών και της αισθητικής»*. Προς την κατεύθυνση αυτή ήταν και η δήλωση του Α: *«Είναι ένας διάυλος επικοινωνίας και ένα φυτώριο και νέων καλλιτεχνών και ανθρώπων που στο εμπορικό –δεν μου αρέσει και η λέξη– στο ραδιόφωνο το ιδιωτικό, πολλές φορές δεν έχουν τύχη ή δεν τους παίζουν πια»*.

Η δεύτερη κατηγορία ερωτήσεων αφορούσε τους τρόπους με τους οποίους αλληλεπιδρά το δημοτικό ραδιόφωνο με την τοπική κοινότητα. Το δημοτικό ραδιόφωνο παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην τοπική κοινότητα, προσφέροντας μία πλατφόρμα για την κάλυψη τοπικών ειδήσεων και γεγονότων που συχνά παραβλέπονται από τα μεγάλα εμπορικά μέσα ενημέρωσης. Επίσης, ενισχύει την τοπική πολιτιστική δημιουργία μέσω της στενής συνεργασίας με τοπικούς φορείς, όπως οι Εμπορικοί Σύλλογοι, που προάγουν και αναδεικνύουν πολιτιστικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες. Το ραδιόφωνο είναι δηλαδή όχι μόνο μέσο προβολής τέτοιων εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων, αλλά και μέσο ουσιαστικής στήριξης.

Όλοι οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι το δημοτικό ραδιόφωνο αποτελεί «διάυλο επικοινωνίας» για την τοπική κοινωνία, καθώς δίνει προτεραιότητα στις τοπικές ειδήσεις, προβάλλει δράσεις και εκδηλώσεις του δήμου, ή των φορέων της πόλης, αναδεικνύει τοπικούς καλλιτέχνες, ενώ αποτελεί *«ένα βήμα στο οποίο οι δημότες μπορούν να επικοινωνήσουν τα προβλήματα και τις ιδέες τους [...] Το δημοτικό ραδιόφωνο φωτίζει τη ζωή της κοινότητας, αναδεικνύει τις δράσεις των κατοίκων, αθλητικές, πολιτιστικές, πολιτικές, και την ίδια στιγμή γίνεται και ένας δέκτης το ίδιο των αναγκών της κοινότητας, των προβλημάτων της και των προσδοκιών της. Πρόκειται*

για μια σχέση αμοιβαιότητας», όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Γ, ενώ ο Β σημείωσε τα εξής: «Είχαμε καθημερινή επαφή και συνεργασία με την αντιδημαρχία Πολιτισμού. Οργανώσαμε μαζί πολλές εκδηλώσεις. Κατεβάσαμε στον Πειραιά κλιμάκια της Λυρικής Σκηνής, οργανώσαμε μεγάλες συναυλίες στο Δημοτικό Θέατρο και το Βεάκειο. Το ραδιόφωνο ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με τον πολιτισμό, τους τοπικούς πολιτιστικούς φορείς και, κυρίως, με τους Πειραιώτες καλλιτέχνες». Αντίστοιχες είναι και οι δηλώσεις του Δ: «Είμαστε σε μια ανοιχτή γραμμή με τον Δήμο. Οπότε, όλες τις εκδηλώσεις, ό,τι κάνει ο Δήμος και τα λοιπά, και το προβάλλουμε, εννοείται, και το στηρίζουμε με χορηγίες, με διαφημιστικά, με ανάλογα. Φιλοξενούμε πάρα πολλούς τοπικούς άρχοντες, από τον δήμαρχο, αντιδημάρχους, δημοτικούς συμβούλους, από όλες τις παρατάξεις [...] σε ό,τι αφορά στο κοινωνικό, στο τοπικό κομμάτι, πάντα, δηλαδή, πέρα και έξω από το κομμάτι της πολιτικής, είμαστε σε ανοιχτή γραμμή με όλους τους φορείς της πόλης, εμπορικούς συλλόγους, δικηγορικούς, ιατρικούς κτλ. Με τον Εμπορικό Σύλλογο φιλοξενούμε πάντα εδώ, προέδρους, αντιπροέδρους κτλ. για όποιες δράσεις». Στο ίδιο κλίμα, ο συνεντευξιαζόμενος ΣΤ μας ενημέρωσε τα κάτωθι: «Το πρόγραμμά του, όταν το βασίζεις σύμφωνα με το τι συμβαίνει στην πόλη σου εκείνη την ώρα και το εμπλουτίζεις με σχολιασμό, προφανώς κερδίζει [...] Αν τον σταθμό τον φτιάξεις έτσι ώστε να έχει περισσότερο σχόλιο και λιγότερο συνεντεύξεις, πιάνεις κόσμο. Δηλαδή, αν το μικρόφωνο το έχεις ανοιχτό, νομίζω ότι πιάνεις τον κόσμο. Ο κόσμος θέλει μια διαδραστικότητα. Εμείς το κάνουμε αυτό, δηλαδή τους βάζουμε στο παιχνίδι [...] ανοίγεις έναν διάλογο που δεν σταματάει γιατί ξεκινάει από το ραδιόφωνο, πηγαίνει μέσα στην κοινότητα της πόλης και εκτείνεται και ακουμπάει και την τοπική κοινωνία μετέπειτα».

Αξίζει να αναφερθεί ότι τρεις από τους ερευνώμενους έκαναν σαφή νύξη στον ανταποδοτικό χαρακτήρα του δημοτικού ραδιοφώνου προς τον δήμο και τους δημότες που εκπροσωπεί, λόγω της χρηματοδότησής του από τον εκάστοτε δήμο και τον φορολογούμενο δημότη. Για παράδειγμα, ο Δ ανέφερε: «Εμείς, επειδή τα έσοδά μας είναι από τον Δήμο, δηλαδή από τους δημότες, του Πειραιά στην προκειμένη περίπτωση, ή της όποιας πόλης, εμείς οφείλουμε λοιπόν να δώσουμε και ενημέρωση και, όπως τη λένε, διασκέδαση, μουσική κλπ.», ενώ ο Ε είπε: «Το δημοτικό ραδιόφωνο πρέπει, αφού πληρώνεται από τους δημότες, και είναι ραδιόφωνο της πόλης - άσχετα αν εδώ εκπέμπουμε, έχουμε άδεια να εκπέμπουμε σε όλη την Αττική [...]. Αλλά το δημοτικό ραδιόφωνο του Πειραιά, εν προκειμένω, βρίσκεται στον Δήμο Πειραιά. Αρα, θα δώσει προτεραιότητα στην είδηση του Πειραιά. Θα δώσει προτεραιότητα στο να προβάλλει γεγονότα και πρόσωπα τα οποία προέρχονται ή δραστηριοποιούνται στην πόλη. Και αυτό δημιουργεί μια αλληλεπίδραση. Θα συμμετάσχει ως χορηγός επικοινωνίας σε δράσεις και εκδηλώσεις του Δήμου

ή φορέων της πόλης. Βλέπε επιμελητήρια, βλέπε συλλόγους, ομάδες». Στο ίδιο ζήτημα τοποθετήθηκε και ο Α σημειώνοντας τα εξής: «Επαναλαμβάνω και ο μισθός ο δικός μου είναι από τα χρήματα του φορολογούμενου δημότη. Οφείλω να του προσφέρω ό,τι καλύτερο μπορώ, έχοντας ανοιχτή τη συχνότητα σε εκείνους και ακούγοντας τις ανάγκες τους».

Σε αυτό το σημείο η σχέση των δημοσιογράφων του δημοτικού ραδιοφώνου στον Πειραιά αναδεικνύει τους τρόπους με τους οποίους το μέσο μετατρέπεται σε εργαλείο έκφρασης της τοπικής κοινότητας. Πιο συγκεκριμένα, η ο βαθμός και η κατεύθυνση της εστίασης σε τοπικά θέματα προσφέρει βήμα για περαιτέρω ανάδειξη της τοπικής κουλτούρας, ενισχύοντας έτσι την αίσθηση του ανήκειν και της κοινότητας. Επιπλέον, μέσω της προβολής της τοπικής μουσικής, των παραδόσεων και των πολιτιστικών εκδηλώσεων, προωθούνται τα πολιτισμικά δρώμενα της γειτονιάς-δήμου. Επιπρόσθετα, σε αρκετές περιπτώσεις δίνεται χώρος έκφρασης σε άτομα και ομάδες που συχνά αγνοούνται από τα μείζονα μέσα ενημέρωσης, ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή των ακροατών σε ανοιχτές συζητήσεις και προγράμματα. Με τους παραπάνω τρόπους διαμορφώνεται ως ένα βαθμό η αίσθηση μιας κοινής ταυτότητας, για όσους μετέχουν μέσω του ραδιοφώνου σε αυτές τις μορφές γνώσης και ενημέρωσης Backhaus (2020).

Θεματικός άξονας: Δημοτικό ραδιόφωνο και νέες τεχνολογίες

Ο συγκεκριμένος θεματικός άξονας βασίστηκε σε ξεχωριστές ερωτήσεις που σκοπό είχαν να διερευνήσουν από τη μια πλευρά τον τρόπο με τον οποίο οι τεχνολογικές εξελίξεις επηρεάζουν τη λειτουργία των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών και από την άλλη το κατά πόσο τα δημοτικά ραδιόφωνα αξιοποιούν τις ψηφιακές πλατφόρμες, προκειμένου να επεκτείνουν τον αντίκτυπο των προγραμμάτων τους.

Το δημοτικό ραδιόφωνο, όπως όλα τα είδη ραδιοφωνικών σταθμών, επηρεάζεται από τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις που έχουν αλλάξει το τοπίο των μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας. Αυτές οι εξελίξεις εντάσσονται στο πλαίσιο της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης, η οποία χαρακτηρίζεται από την ψηφιοποίηση, την πανταχού παρουσία του διαδικτύου, την ευρεία χρήση των smartphones και την κυριαρχία της εικόνας, και δημιουργούν νέες προκλήσεις και ευκαιρίες για τα δημοτικά ραδιόφωνα.

Οι δημοτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί έχουν αναπτύξει ισχυρή διαδικτυακή παρουσία μέσω ιστοσελίδων και κοινωνικών δικτύων. Η διατήρηση και ανάπτυξη αυτής της παρουσίας είναι κρίσιμη για την επιβίωσή τους και την προσέγγιση νέου ακροατηρίου.

Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο Γ, «Ένας ραδιοφωνικός σταθμός οφείλει να ακολουθεί την εποχή και να έχει πρόσβαση σε όλα τα *social media* και τις πλατφόρμες, ώστε να βρει και νέα κοινά ανθρώπων που δεν κάθονται μπροστά σε μια συσκευή ραδιοφώνου όπως στο παρελθόν για να ακούσουν μια εκπομπή την ώρα που εκπέμπονται [...] ένας σταθμός σήμερα αξιοποιεί κάθε μέσο που έχει στη διάθεσή του για να βρει τους ανθρώπους του σήμερα».

Η "ψηφιακή στροφή" στις μελέτες του κοινοτικού ραδιοφώνου, η οποία ακολουθείται από έναν αυξανόμενο αριθμό ερευνητών, αποτελεί ένα σημαντικό θέμα που έχει επεκταθεί στην επιστημονική κοινότητα. Αυτή η νέα κατεύθυνση αντιμετωπίζει την επίδραση των ψηφιακών τεχνολογιών στη λειτουργία, τη διαχείριση και την παραγωγή του κοινοτικού ραδιοφώνου. Οι ερευνητές εξετάζουν πώς οι νέες τεχνολογίες επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι ραδιοφωνικοί σταθμοί επικοινωνούν με τους ακροατές, την παραγωγή περιεχομένου, και τη δημιουργία κοινότητας. Η ανάπτυξη των ψηφιακών μέσων έχει ανοίξει νέες προοπτικές και προκλήσεις για τον κοινοτικό ραδιοφωνικό τομέα, με τους ερευνητές να επικεντρώνονται στην κατανόηση των επιπτώσεών τους και στην ανάπτυξη νέων πρακτικών και πολιτικών για να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις που προκύπτουν από αυτήν την ψηφιακή μεταστροφή (Chiumbu 2014).

Αυτή η νέα τάση αλλάζει την συμβατική μορφή του ραδιοφώνου καθώς το αποδεσμεύει από τα στενά γεωγραφικά του όρια και πλέον του προσδίδει τη δυνατότητα να αποκτήσει παγκόσμια εμβέλεια, δημιουργώντας πλέον μια σειρά νέων ερωτημάτων γύρω από το πώς προσδιορίζεται μέσα από αυτούς τους νέους συσχετισμούς η σχέση μεταξύ κοινότητας-ακροατών, τοπικότητας-εμβέλειας, περιεχομένου-επικαιρότητας.

Οι ιστοσελίδες των δημοτικών ραδιοφώνων λειτουργούν ως πύλες πληροφόρησης και πρόσβασης στο περιεχόμενό τους και μπορεί να περιλαμβάνουν ειδησεογραφία, ζωντανή ροή (streaming), podcasts και πληροφορίες για εκδηλώσεις και δράσεις. Η χρήση των κοινωνικών δικτύων, όπως Facebook, Twitter, Instagram και YouTube, επιτρέπει στα δημοτικά ραδιόφωνα να αλληλεπιδρούν άμεσα με το κοινό τους. Η τεχνολογία επιτρέπει στα δημοτικά ραδιόφωνα να δημιουργούν και να διανέμουν πλούσιο πολυμεσικό περιεχόμενο, που περιλαμβάνει ήχο, εικόνα και βίντεο. Αυτό προσδίδει μια νέα διάσταση στη ραδιοφωνική τους ταυτότητα, καθώς η ενσωμάτωση οπτικοακουστικού περιεχομένου έχει αναβαθμίσει τη λειτουργία τους, καθιστώντας τα πιο ανταγωνιστικά και σύγχρονα. Συγκεκριμένα, ο ΣΤ ερωτώμενος μας πληροφόρησε: «Λειτουργούμε ένα ειδησεογραφικό portal που λειτουργεί παράλληλα με το ραδιόφωνο. Πέρα από το να μεταδίδει το ραδιοφωνικό πρόγραμμα, το χρησιμοποιούμε για να έχει αυτοτελές και ανεξάρτητο πρωτογενές υλικό, που θα έλεγα περισσότερο δουλεύει με εικόνα

και ήχο. Έχουμε μετατρέψει εν πολλοίς το ραδιόφωνο, τις εκπομπές του ή τις συνεντεύξεις του κυρίως. Τις κάνουμε και με εικόνα», ενώ ο Δ συνεντευξιαζόμενος αντιστοίχως είπε: «Έχουμε και το σάιτ, έχουμε την ιστοσελίδα, αμέσως κάνουμε το ρεπορτάζ μας, τραβάμε φωτογραφίες, έχουμε φωτογραφίες, κάμερες, για να δείξουμε...». Για το συγκεκριμένο ζήτημα ο Ε σχολίασε τα εξής: «Πολλά δημοτικά ραδιόφωνα αξιοποιούν την εικόνα πλέον, παρότι δεν είναι τηλεοπτικά. Αξιοποιούν την εικόνα, έχουν μια κάμερα και εκπέμπουν εικόνα στο διαδίκτυο [...] εφόσον θες να υπάρχεις, πρέπει να υπάρχεις στο διαδίκτυο».

Θεματικός άξονας: Διοικητικό και θεσμικό πλαίσιο

Οι επόμενες δύο κατηγορίες ερωτήσεων εντάχθηκαν στον θεματικό άξονα του διοικητικού και θεσμικού πλαισίου. Η πρώτη κατηγορία περιλάμβανε ερωτήσεις σχετικές με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι δημοτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί και τις διαφορές από το αντίστοιχο πλαίσιο των ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στη συγκεκριμένη κατηγορία συμπεριλήφθησαν ιδέες που ειπώθηκαν και εκτός του πλέγματος των δεδομένων ερωτήσεων, εφόσον σχετίζονταν με το υπό διερεύνηση ζήτημα.

Το θεσμικό πλαίσιο του δημοτικού ραδιοφώνου στην Ελλάδα διαμορφώνεται από μια σειρά νόμων και κανονιστικών διατάξεων που στοχεύουν στη ρύθμιση της λειτουργίας και της διαχείρισης των ραδιοφωνικών σταθμών που ανήκουν σε δήμους. Η ίδρυση και λειτουργία τους εδράζεται στο Προεδρικό Διάταγμα 25 του 1988, όπου καθορίζονται η φύση και οι αρχές λειτουργίας της δημοτικής ραδιοφωνίας. Στη συνέχεια, το πλαίσιο αυτό εμπλουτίστηκε με διατάξεις από τον κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (νόμος 3463/2006). Όπως ανέφερε ο ΣΤ σε κάποιο σημείο της συνέντευξης, «είναι πολύ μπερδεμένο, γιατί δεν υπάρχει ενιαίο θεσμικό πλαίσιο, ενιαίο νομικό πλαίσιο που να αφορά τα δημοτικά ραδιόφωνα». Τα δημοτικά ραδιόφωνα διαφέρουν από τα εμπορικά κυρίως λόγω του στόχου τους, ο οποίος περιγράφεται με σαφήνεια στο ΦΕΚ 10/Α/15-1-1988. Ενώ τα εμπορικά ραδιόφωνα συχνά επικεντρώνονται στη μεγιστοποίηση των κερδών μέσω διαφημίσεων και προγραμμάτων με μεγάλη ακροαματικότητα, τα δημοτικά ραδιόφωνα δίνουν έμφαση στην παροχή ποιοτικής ενημέρωσης και πολιτιστικού περιεχομένου που αφορά την τοπική κοινωνία. Τα παραπάνω επιβεβαιώθηκαν και σε ορισμένα αποσπάσματα των συνεντεύξεων. Για παράδειγμα, ο Δ ανέφερε τα εξής: «Είμαστε μια δημοτική επιχείρηση, ανώνυμη, που ανήκουμε αποκλειστικά στον Δήμο[...] επειδή δεν υπάρχει πολύ έντονος συναγωνισμός και ανταγωνισμός και τα λοιπά,

κινούμαστε με ένα άλλο γνώμονα», ενώ ο Ε δήλωσε ότι τα «δημοτικά ραδιόφωνα δεν έχουν καμία υποχρέωση να έχουν εμπορική πολιτική για την επιβίωσή τους».

Τα παραπάνω στοιχεία που αναφέρει ο συνεντευξιαζόμενος ευθυγραμμίζονται με τη γενικότερη τάση που διατρέχει την βιβλιογραφία γύρω από «Το εθνικό και νομοθετικό πλαίσιο υπό το οποίο λειτουργεί ένας κοινοτικός ραδιοτηλεοπτικός σταθμός καθορίζει τον βαθμό στον οποίο μπορεί να αποδεχθεί εμπορική διαφήμιση και χορηγίες. ...διαπιστώνουν ότι αυτό δεν είναι απαραίτητα μια εύκολη ή απλή μέθοδος χρηματοδότησης» Gordon, J. (2018).

Η δεύτερη κατηγορία ερωτήσεων στόχευε στη διερεύνηση των απόψεων των συμμετεχόντων σχετικά με τον τρόπο που το ισχύον θεσμικό πλαίσιο επηρεάζει τον τρόπο λειτουργίας των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών, τις προκλήσεις που απορρέουν από αυτό, αλλά και τους πιθανούς τομείς μεταρρύθμισης προκειμένου να υποστηριχθεί η ανάπτυξη και η βιωσιμότητα των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών. Οι δημοτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί λειτουργούν ως κοινωφελείς επιχειρήσεις και υπόκεινται στους περιορισμούς του θεσμικού πλαισίου που διέπει τις δημόσιες υπηρεσίες, γεγονός που καθιστά τη διαχείρισή τους περίπλοκη και βραδυκίνητη. Αυτό σημαίνει ότι κάθε δαπάνη και κάθε απόφαση πρέπει να συμμορφώνεται με αυστηρούς κανόνες και διαδικασίες, γεγονός που επιβραδύνει τη λήψη αποφάσεων και μειώνει την ευελιξία, όπως τόνισαν δύο από τους ερευνώμενους. Το υπάρχον νομικό πλαίσιο δεν επιτρέπει ευελιξία στην κινητροδότηση των εργαζομένων, καθώς και στις προσλήψεις ή τις λύσεις των συνεργασιών, γεγονός που περιορίζει τα διοικητικά εργαλεία. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Ε συνεντευξιαζόμενου: «Θες να κάνεις μία δαπάνη και ξεκινάς σήμερα και τελειώνεις την άλλη εβδομάδα. Για να αναρτηθεί στη ΔΙΑΥΓΕΙΑ. Όλο αυτό το κομμάτι δυσχεραίνει τη λειτουργία του [...] Δεν υπάρχει εξειδικευμένο θεσμικό πλαίσιο για τη λειτουργία των ραδιοφώνων [...] λειτουργούν σε ένα θεσμικό πλαίσιο, το οποίο μπορεί να αφορά υπουργεία, υπηρεσίες, οργανισμούς, που εκεί τα πράγματα δεν είναι τόσο δυναμικά [...] Το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο καλούνται να λειτουργήσουν τα δημοτικά ραδιόφωνα είναι κόντρα στη φύση του μέσου [...] το δημοτικό ραδιόφωνο πέφτει πάνω στον σκόπελο της γραφειοκρατίας ουσιαστικά, της γραφειοκρατίας και των ορίων που θέτει η νομοθεσία σε ό,τι αφορά το προσωπικό, ας πούμε. Ένα ιδιωτικό ραδιόφωνο ή ένας ιδιωτικός τηλεοπτικός σταθμός, άμα θέλει να αλλάξει το πρόγραμμά του, δεν μπορεί να τους αλλάξει όλους;». Αντίστοιχα τοποθετήθηκε και ο ΣΤ στο συγκεκριμένο θέμα: «Λειτουργούν ως φορείς γενικής κυβέρνησης και αυτό το δυσκολεύει γιατί δεν μπορούν να πάρουν γρήγορες αποφάσεις [...] δεν μπορούν βέβαια να ανανεώσουν και το στελεχιακό τους δυναμικό εξαιτίας του γεγονότος ότι χαρακτηρίζονται φορείς του δημοσίου τομέα [...] Το πρόβλημα δημιουργείται γιατί δεν έχουν προσωπικό, δεν μπορούν να πάρουν

προσωπικό. Θα έπρεπε να είναι πιο ευέλικτος ο τρόπος με τον οποίο θα μπορούσαν να παίρνουν προσωπικό [...] Χρειάζεται να προσλάβουν ένα μικρό αριθμό διοικητικού προσωπικού, αλλά χρειάζεται να μπορούν να παίρνουν δημοσιογράφους για σεζόν. Δηλαδή να έχουν μία δυνατότητα να κάνουν προσλήψεις ορισμένου χρόνου χωρίς να χρειάζεται να πηγαίνει αυτό στο υπουργικό συμβούλιο». Και σε άλλο σημείο της συνέντευξης ανέφερε ο ίδιος συνεντευξιαζόμενος: «Το πρόγραμμα εν πολλοίς το επηρεάζει, γιατί, όταν δεν έχεις προσωπικό, πρέπει να το τροποποιήσεις κατά κάποιον τρόπο, ώστε να έχεις ανθρώπους να δουλέψουν. Βρίσκεις πατέντες για να το κάνεις αυτό».

Η δημιουργία ενός εξειδικευμένου θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των δημοτικών ραδιοφώνων που να είναι σύγχρονο, ρεαλιστικό, ευέλικτο και να συνάδει με τη φύση των μέσων μαζικής ενημέρωσης θα μπορούσε να απλοποιήσει τις διαδικασίες και να βελτιώσει τη λειτουργία τους, επιτρέποντάς τους να ανταποκρίνονται πιο άμεσα και ευέλικτα στις ανάγκες της τοπικής κοινότητας. Η δυνατότητα ταχύτερων προσλήψεων και η ευελιξία στη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού είναι κρίσιμες για την ανανέωση και τη βιωσιμότητα των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών. Το αίτημα αυτό για μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου διατύπωσε ξεκάθαρα ο Ε συμμετέχων: «Θα πρέπει, και το έχουμε εισηγηθεί αυτό και στους υπουργούς κατά καιρούς στις συναντήσεις και μέσω της Ένωσης, επιτέλους τα δημοτικά ραδιόφωνα να αποκτήσουν ένα δικό τους εξειδικευμένο, αφιερωμένο καθαρά σε αυτές τις επιχειρήσεις, θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας. Σύγχρονο, ρεαλιστικό, ευέλικτο, να συνάδει με τη φύση των μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας και όχι να είναι το ίδιο νομικό πλαίσιο που διέπει το ευρύτερο δημόσιο». Ενώ ο ΣΤ, στο ίδιο κλίμα, ανέφερε: «Η αποσύνδεσή τους αυτή (ενν. από το θεσμικό πλαίσιο του ευρύτερου δημοσίου), αν θα μπορούσε να γίνει κάποια στιγμή, θα τα βοηθούσε πράγματι αρκετά, για να μπορέσουν κυρίως να αποκτήσουν νέο προσωπικό [...] Στόχος της Ένωσης είναι να δημιουργήσουμε ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο ώστε να μην υπάρχει αυτό το δαιδαλώδες νομικό πλέγμα». Τη διαφοροποίηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου υποστήριξε και ο Γ ερευνώμενος, λέγοντας χαρακτηριστικά: «Οι δημοτικοί σταθμοί είναι σταθμοί ειδικού σκοπού που πρέπει να βοηθηθούν από την πολιτεία ώστε να βελτιωθούν και να παίζουν τον ρόλο τους στη στήριξη των τοπικών κοινωνιών [...] Θεωρώ λοιπόν ότι οι δημοτικοί σταθμοί θα πρέπει να εξαιρεθούν από αδειοδοτήσεις και να στηριχτούν από την πολιτεία για να βελτιωθούν και να επιτελέσουν τον σκοπό τους».

Θεματικός άξονας: Δυσκολίες, προκλήσεις και μελλοντικές προοπτικές για τη δημοτική ραδιοφωνία

Αυτός ο θεματικός άξονας προέκυψε από την ομαδοποίηση δύο κατηγοριών ερωτήσεων, ο σκοπός των οποίων ήταν η αναζήτηση των απόψεων των συμμετεχόντων αναφορικά με τις δυσκολίες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι δημοτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί, αλλά και τις μελλοντικές προοπτικές της δημοτικής ραδιοφωνίας.

Η πρώτη κατηγορία περιλάμβανε ερωτήσεις που περιστρέφονταν γύρω από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το δημοτικό ραδιόφωνο. Όπως κατέστη σαφές, το δημοτικό ραδιόφωνο εξαρτάται κυρίως από τον προϋπολογισμό του Δήμου για τη χρηματοδότησή του. Αυτό σημαίνει ότι έχει εξασφαλισμένη τη βιωσιμότητά του ως έναν βαθμό, χωρίς να χρειάζεται να βασίζεται σε διαφημιστικά έσοδα, όπως συμβαίνει με τα εμπορικά μέσα ενημέρωσης. Ως εκ τούτου, και οι πιέσεις που δέχεται το δημοτικό ραδιόφωνο από τα ιδιωτικά μέσα ενημέρωσης δεν είναι έντονες. Ο Ε ερωτώμενος ανέφερε ενδεικτικά: *«Ανταγωνισμός θα υπήρχε σαν επιδίωξη ή σαν περιβάλλον εφόσον η επιβίωση ενός δημοτικού ραδιοφώνου εξαρτάται από τα έσοδα και τα κέρδη. Δεν υπάρχει αυτό. Οι επιχορηγήσεις έρχονται από τον Δήμο Πειραιά, βλέπε από τα δημοτικά τέλη, δηλαδή τους δημότες, δηλαδή βλέπε τον Έλληνα φορολογούμενο. Τα χρήματα αυτά έρχονται ως μάννα εξ ουρανού ετησίως»*. Η έκρηξη, όμως, του διαδικτύου εκτός από ευκαιρίες δημιουργεί και προκλήσεις σε διάφορα επίπεδα, όπως επισήμαναν τρεις από τους ερωτηθέντες. Ο Α συγκεκριμένα σημείωσε: *«Έχει όμως τώρα να αντιμετωπίσει το διαδίκτυο έτσι που είναι και αυτό μια μεγάλη πρόκληση και εκεί πρέπει να φερθεί έξυπνα, να δώσει δηλαδή το εναλλακτικό, να δώσει εκπομπές με άποψη, να δώσει εκπομπές με χρώμα, με αισθητική, εκπομπές με θέση»*, ενώ οι συμμετέχοντες Δ και Ε τόνισαν τη μεταβολή του τοπίου στην ενημέρωση λέγοντας: *«Από την ώρα που μπήκε το διαδίκτυο και τα σάιτ που έχουν αυτή την ανάγκη για ταχύτητα, ποιος θα το βγάλει πρώτος και αυτά, εκεί χάνεται. Γι' αυτό πάρα πολλές φορές βλέπεις πράγματα τα οποία δεν ισχύουν»* και *«Σήμερα που πάσχουμε; Πάσχουμε από εγκυρότητα. Έχουμε το φάσμα των fake news, το οποίο εξελίσσεται, καλπάζει, η παραπληροφόρηση με πάρα πολλούς τρόπους, έχει εισέλθει η τεχνολογία και θα μπει ακόμα περισσότερο με άλλους τρόπους»*.

Επιπλέον, το δημοτικό ραδιόφωνο καλείται να αντιμετωπίσει προκλήσεις διαχειριστικής φύσης. Η μεγάλη πλειονότητα των δαπανών του δημοτικού ραδιοφώνου κατευθύνεται στη μισθοδοσία και τις εργοδοτικές εισφορές, αφήνοντας ελάχιστα περιθώρια για επενδύσεις σε ανάπτυξη, ανανέωση εξοπλισμού και προβολή. Η δυσκαμψία αυτή μειώνει τη δυνατότητά του

να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός δυναμικού και συνεχώς μεταβαλλόμενου μέσου μαζικής ενημέρωσης. Ο Ε συνεντευξιαζόμενος σχολίασε πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα: *«Παρότι κοστίζει πάρα πολλά χρήματα, αυτά τα χρήματα είναι ανελαστικές δαπάνες στη συντριπτική τους πλειοψηφία, βλέπε μισθολογικό κόστος, και τα χρήματα που απομένουν για ανάπτυξη και για προβολή και επικοινωνία είναι ελάχιστα, για να το μάθουν και για να προβληθεί, δεν μπορεί να προβληθεί χωρίς κόστος»*, ενώ ο Β σημείωσε ότι *«Για να έχεις δυνατότητα να ανταγωνιστείς τα “μεγάλα” ραδιόφωνα, χρειάζεται να επενδύσεις. Δεν νομίζω ότι υπάρχει δήμαρχος που θα τολμήσει να επενδύσει κάποια , πολλά, εκατομμύρια μαζεμένα για να φτιάξει ένα δυνατό ραδιόφωνο»*, ενώ σαφής ήταν και η αντίστοιχη αναφορά του Δ: *«Υπάρχει μεγαλύτερη προβολή στα ιδιωτικά μέσα. Υπάρχει μεγαλύτερη προβολή, γιατί υπάρχει και οικονομική στήριξη μεγάλη»*.

Μία ακόμα σημαντική πρόκληση που έχει να αντιμετωπίσει το δημοτικό ραδιόφωνο και αποκαλύφθηκε μέσα από τις συνεντεύξεις είναι το ζήτημα της ταυτότητας, το οποίο απορρέει από τον πολυδιάστατο χαρακτήρα του. Ένα από τα βασικά προβλήματα των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών είναι η δυσκολία στη δημιουργία μιας σαφούς και συνεκτικής ταυτότητας λόγω της πολυθεματικότητάς τους, καθώς δεν ακολουθούν το μοντέλο της εξειδίκευσης, προσφέροντας μια ποικιλία από ενημερωτικές, ψυχαγωγικές και μουσικές εκπομπές. Αυτό μπορεί να είναι πλεονέκτημα από την άποψη της ποικιλίας, αλλά αποτελεί τροχοπέδη για την αναγνώριση και την καταγραφή στο μυαλό των ακροατών ως ο πρώτος προορισμός για συγκεκριμένο είδος περιεχομένου, διότι οι ακροατές τείνουν να προτιμούν εξειδικευμένους σταθμούς για συγκεκριμένες ανάγκες, όπως ενημέρωση, αθλητικά ή μουσική. Ο Δ συμμετέχων το έθεσε ως εξής: *«Δεν είμαστε αμιγώς μουσικός ή αμιγώς ενημερωτικός [...] αλλά είναι σαν ένα πακέτο, αυτό λοιπόν μπορεί να είναι, να αποτελεί μια πρόκληση για τις μέρες μας. Επειδή ακριβώς δεν ακολουθούμε το μοντέλο της εξειδίκευσης [...] Μπορούμε να καλύψουμε πολλές ανάγκες, αλλά, επειδή είμαστε πολύ γενικό, δεν καταγράφεται στο μυαλό του άλλου»*. Στη συγκεκριμένη διάσταση εστίασε σημαντικά και ο Ε, ο οποίος δήλωσε χαρακτηριστικά: *«Υπάρχει ένα εγγενές πρόβλημα. Τα δημοτικά ραδιόφωνα έχουν ένα βαθύ ταυτοτικό πρόβλημα. Υπό ποία έννοια; Δεν είναι μονοθεματικά και δεν μπορούν να είναι μονοθεματικά . Δηλαδή δεν μπορούν να είναι μόνο μουσικά ,ενημερωτικά ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος. [...] Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει ορίσει τη ζωή του σε κουτάκια [...] Μπαίνουμε στο αυτοκίνητό μας και έχουμε έναν ραδιοφωνικό δέκτη, ο οποίος κι αυτός έχει κουμπάκια [...] Το δημοτικό ραδιόφωνο σε ποιο κουμπάκι θα το βάλεις; Σε ποιο κουμπάκι μπαίνει; Σε κανένα»*. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συγκεκριμένος ερευνώμενος συνέδεσε το αναφερόμενο πρόβλημα και με την εναλλαγή των διοικήσεων, οι οποίες ακολουθούν τις αλλαγές στη δημοτική αρχή,

και μπορούν να οδηγήσουν σε ασυνέχεια στη στρατηγική και την ταυτότητα του σταθμού, λέγοντας τα εξής: *«Επειδή ακολουθεί κάθε διοίκηση τη θητεία της δημοτικής αρχής έχουμε θεωρητικά κάθε 4-5 χρόνια αλλαγή διοικήσεων. Άρα και ταυτότητα να πασχίσει να φτιάξει για κάποια χρόνια θα βγει κάποιος άλλος κάποια στιγμή, θα βγει κάποιος άλλος δήμαρχος θα βάλει κανέναν άλλο πρόεδρο, θα τη διαλύσει ο πρόεδρος -ο πρόεδρος χαράζει την πολιτική- και θα σου αλλάξει ταυτότητα. Σου άλλαξε ταυτότητα, έχασες ακροατές. Για πάντα. Αυτό είναι το σιωπηρό πένθος των δημοτικών ραδιοφώνων».* Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο ΣΤ ερωτώμενος διαφώνησε με την ύπαρξη ταυτοτικού ζητήματος, καθώς θεωρεί κυρίως ενημερωτικό, με εστίαση στις τοπικές ειδήσεις, τον ρόλο του δημοτικού ραδιοφώνου.

Η δεύτερη κατηγορία ερωτήσεων επικεντρώθηκε στις μελλοντικές προοπτικές των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών. Όλοι οι συμμετέχοντες, πλην ενός, θεωρούν ότι ο θεσμός του δημοτικού ραδιοφώνου μελλοντικά θα παραμείνει, αλλά θα απαιτηθούν παρεμβάσεις για τη βελτίωσή του, όπως η δημιουργία ενός νέου θεσμικού πλαισίου που θα μπορούσε να προσφέρει μεγαλύτερη ευελιξία, η πλήρης αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών (διαδίκτυο και μέσα κοινωνικής δικτύωσης) που θα μπορούσε να συμβάλει στην καλύτερη προβολή και λειτουργία των σταθμών, η καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού με έμφαση στη συνεργασία και την αφοσίωση στο έργο και, τέλος, η ενίσχυση της εξωστρέφειας και η προσέγγιση της τοπικής κοινωνίας. Όλα τα παραπάνω, συνόψισε και ο Ε ερωτώμενος κλείνοντας τη συνέντευξη: *«Η προοπτική είναι η εξής: βάζοντας έναν άξονα που είπαμε για το θεσμικό πλαίσιο, διότι έστω και με μερική αποκατάσταση της ευελιξίας των δημοτικών ραδιοφώνων, θα μπορέσουν να λειτουργήσουν καλύτερα και πιο παραγωγικά [...] Ο δεύτερος άξονας είναι η πλήρης αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών. Ό,τι περιστρέφεται γύρω από το διαδίκτυο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κτλ., να προβάλλονται όσο το δυνατόν περισσότερο [...] Και σίγουρα, μια καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο εκτός από δικαιώματα έχει και υποχρεώσεις. Και θα πρέπει εκεί να δίνουν όλοι τον καλύτερό τους εαυτό [...] Και επίσης διαρκώς θα πρέπει να αναζητά νέους τρόπους για να επιστρέφει την αξία που καταβάλλουν οι δημότες. Δηλαδή, λίγο πιο πολύ κοντά στην κοινωνία [...] Καλά είναι να είμαστε και λίγο κάτω στο πεζοδρόμιο. Και να βρισκόμαστε κοντά στους δημότες».* Ο ΣΤ υπογράμμισε την αναγκαιότητα διατήρησης του θεσμού: *«Πιστεύω ότι τα ραδιόφωνα έχουν να παίξουν πολύ σημαντικό ρόλο τα επόμενα χρόνια. Κυρίως γιατί καταρχήν έχουν ένα πολύ βαρύ ιστορικό παρελθόν που τα συνοδεύει και έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν και άλλους τομείς που μέχρι σήμερα δεν υπάρχουν. Δηλαδή, το να μπορέσουν να ακουμπήσουν περισσότερο στην τοπική κοινωνία, έχουν αυτή τη δυνατότητα».* Το ίδιο υπογράμμισε και ο Δ: *«Οι μεγάλες πόλεις θα*

έπρεπε να έχουν (ενν. δημοτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς), θεωρώ ότι θα ενημερώνονταν καλύτερα οι τοπικές κοινωνίες για αυτά που πραγματικά τις απασχολούν. Αυτό θα μπορούσε να είναι ένα μέλλον της δημοτικής ραδιοφωνίας. Θεωρώ ότι τα δημοτικά ραδιόφωνα είναι αναγκαία στις τοπικές κοινωνίες». Σχετική αντίληψη εξέφρασε και ο Γ συμμετέχων με τα εξής λόγια: «Πρέπει να βοηθηθεί τόσο από την πολιτεία όσο και από το προσωπικό του όσο και από τους πολίτες. Αν όλοι κάνουν σωστά τα καθήκοντά τους, αν όλοι έχουν συνείδηση του ρόλου τους και τον πραγματώνουν, οι προοπτικές θα είναι καλές». Εκ διαμέτρου αντίθετη άποψη εξέφρασε μόνο ο Β λέγοντας: «Νομίζω ότι τα δημοτικά ραδιόφωνα στην Ελλάδα βαθμhdόν θα εκλείψουν ή θα περιοριστούν σε χαμηλών δυνατοτήτων προγράμματα».

4.2 Συμπεράσματα

Στο ερευνητικό μέρος της εργασίας διερευνήθηκαν οι απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με το δημοτικό ραδιόφωνο. Η ανάπτυξη του θέματος βασίστηκε σε πέντε θεματικούς άξονες, μέσω των οποίων προσεγγίστηκαν σφαιρικά ο σύγχρονος ρόλος του θεσμού της δημοτικής ραδιοφωνίας, οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει και οι προοπτικές που διανοίγονται στο μέλλον. Η προσέγγιση αφορούσε στην ανάδειξη του ιστορικού πλαισίου του δημοτικού ραδιοφώνου, του ρόλου του και των τρόπων αλληλεπίδρασης με την τοπική κοινωνία, της σχέσης του με τις νέες τεχνολογίες, του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου του και, τέλος, στην ανάδειξη των προκλήσεων που καλείται να αντιμετωπίσει και των μελλοντικών προοπτικών του.

Ο πρώτος θεματικός άξονας προέκυψε από ερωτήσεις και αποσπάσματα των συνεντεύξεων σχετικά με τις συνθήκες που πλαισίωσαν την ίδρυση των δημοτικών ραδιοφώνων. Οι τρεις από τους συμμετέχοντες που αναφέρθηκαν στο συγκεκριμένο ζήτημα μετέδωσαν μία εικόνα κρατικού μονοπωλίου και παρεμβατικότητας στην ενημέρωση που ώθησε στη δημιουργία της δημοτικής ραδιοφωνίας εν είδει εξισορροπιστικού παράγοντα που θα εδύνατο να προσφέρει μία εναλλακτική φωνή ενημέρωσης.

Στον δεύτερο θεματικό άξονα ομαδοποιήθηκαν δύο κατηγορίες ερωτήσεων που στόχευαν στον προσδιορισμό του ρόλου του δημοτικού ραδιοφώνου και στη διερεύνηση των τρόπων που αυτό αλληλεπιδρά με την τοπική κοινωνία. Πέντε από τους έξι συνολικά ερωτηθέντες έδωσαν έμφαση στην προσφορά των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών στην έγκυρη ενημέρωση και όλοι ανεξαιρέτως οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν τον εκπαιδευτικό του ρόλο και τη συνεισφορά του στην προβολή διαφόρων εκφάνσεων του πολιτισμού. Στην δεύτερη κατηγορία, όπου διερευνήθηκαν οι τρόποι διάδρασης με την κοινότητα, όλοι οι ερευνώμενοι

φάνηκαν να αντιμετωπίζουν τα δημοτικά ραδιόφωνα ως δίαυλο επικοινωνίας της τοπικής κοινότητας, μέσω του οποίου προβάλλονται τοπικές ειδήσεις και δράσεις, αλλά εκφράζονται και οι ανάγκες της κοινότητας.

Στον τρίτο θεματικό άξονα εξετάστηκε πώς οι τεχνολογικές εξελίξεις επηρεάζουν τη λειτουργία των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών και το κατά πόσο η χρήση των ψηφιακών πλατφορμών μπορεί να επεκτείνει τον αντίκτυπο των προγραμμάτων τους. Οι ραδιοφωνικοί σταθμοί, μέσα στο πλαίσιο της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης, αντιμετωπίζουν νέες προκλήσεις και ευκαιρίες λόγω της ψηφιοποίησης και της ευρείας χρήσης του διαδικτύου και των smartphones. Πέντε συνεντευξιαζόμενοι δήλωσαν ότι οι δημοτικοί σταθμοί έχουν ισχυρή παρουσία στο διαδίκτυο μέσω ιστοσελίδων και κοινωνικών δικτύων, κάτι που είναι κρίσιμο για την επιβίωσή τους και την προσέγγιση νέου ακροατηρίου. Εκμεταλλεύονται όλες τις διαθέσιμες πλατφόρμες για να φτάσουν σε ανθρώπους που δεν ακούνε πλέον ραδιόφωνο με τον παραδοσιακό τρόπο. Οι ιστοσελίδες τους περιλαμβάνουν ειδησεογραφία, ζωντανή ροή, podcasts και πληροφορίες για εκδηλώσεις. Χρησιμοποιώντας τα κοινωνικά δίκτυα, όπως Facebook, Twitter, Instagram και YouTube, οι σταθμοί μπορούν να αλληλεπιδρούν άμεσα με το κοινό τους και να δημιουργούν πλούσιο πολυμεσικό περιεχόμενο. Αυτό προσθέτει μια νέα διάσταση στην ταυτότητά τους, κάνοντάς τους πιο ανταγωνιστικούς και σύγχρονους.

Ο τέταρτος θεματικός άξονας εστιάζει στο διοικητικό και θεσμικό πλαίσιο των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών, ομαδοποιώντας δύο κατηγορίες ερωτήσεων. Η πρώτη κατηγορία ερωτήσεων εστίασε στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο των δημοτικών σταθμών και στις διαφορές τους από τους ιδιωτικούς. Οι δημοτικοί σταθμοί δίνουν έμφαση στην παροχή ποιοτικής ενημέρωσης και πολιτιστικού περιεχομένου, σε αντίθεση με τα εμπορικά ραδιόφωνα που επικεντρώνονται σε προγράμματα που αποφέρουν κέρδη. Ως προς το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, τέσσερις συμμετέχοντες διατύπωσαν την άποψη ότι είναι πολύπλοκο και ανεπαρκές για τις ανάγκες των δημοτικών σταθμών.

Η δεύτερη κατηγορία ερωτήσεων διερεύνει τον τρόπο που το θεσμικό πλαίσιο επηρεάζει τη λειτουργία των σταθμών, τις προκλήσεις και τις ανάγκες για μεταρρυθμίσεις. Τέσσερις ερευνώμενοι έκαναν λόγο για τους περιορισμούς και τη γραφειοκρατία που δυσχεραίνουν τη διαχείριση των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών και μειώνουν την ευελιξία στη λήψη αποφάσεων και στις προσλήψεις. Η δημιουργία ενός εξειδικευμένου, σύγχρονου και ευέλικτου θεσμικού πλαισίου θα μπορούσε να απλοποιήσει τις διαδικασίες και να βελτιώσει τη λειτουργία του δημοτικού ραδιοφώνου, επιτρέποντας την ταχύτερη προσαρμογή στις ανάγκες της τοπικής κοινότητας και την ευκολότερη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού. Τρεις

συνεντευξιαζόμενοι τόνισαν την ανάγκη αποσύνδεσης από το ευρύτερο δημόσιο πλαίσιο και τη δημιουργία ενός ειδικού θεσμικού πλαισίου για τα δημοτικά ραδιόφωνα.

Στον πέμπτο και τελευταίο θεματικό άξονα ομαδοποιήθηκαν δύο κατηγορίες ερωτήσεων που επιδίωκαν να εκμαιεύσουν τις απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τις προκλήσεις και τις μελλοντικές προοπτικές των δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών. Τέσσερις ερευνώμενοι υπογράμμισαν τις νέες προκλήσεις που συνοδεύουν την ψηφιακή εποχή, με το διαδίκτυο να αναδεικνύεται ως ανταγωνιστής, με δυναμική μεταβολής του τοπίου στους τομείς της ποιότητας των προγραμμάτων και της ενημέρωσης, ενώ άλλες σημαντικές δυσκολίες που αναδείχθηκαν μέσα από τις συνεντεύξεις είναι οι διαχειριστικές προκλήσεις και το ζήτημα της ταυτότητας των δημοτικών ραδιοφώνων. Η πολυθεματικότητα τους, αν και προσφέρει ποικιλία, δυσχεραίνει τη δημιουργία μιας σαφούς ταυτότητας, που θα τα καταστήσει αναγνωρίσιμα στο κοινό.

Η δεύτερη κατηγορία ερωτήσεων εστίασε στις μελλοντικές προοπτικές των δημοτικών ραδιοφώνων. Οι συμμετέχοντες, με εξαίρεση έναν, πιστεύουν ότι τα δημοτικά ραδιόφωνα θα συνεχίσουν να υπάρχουν, αλλά χρειάζονται βελτιώσεις. Αυτές περιλαμβάνουν την ανάγκη για ένα νέο θεσμικό πλαίσιο, την πλήρη αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, την καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και την ενίσχυση της εξωστρέφειας και της προσέγγισης της τοπικής κοινωνίας.

5. Επίλογος

Συμπερασματικά, η συγκεκριμένη μελέτη ανέδειξε τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που αντιμετωπίζουν τα δημοτικά ραδιόφωνα στην Ελλάδα σήμερα. Μέσα από τις συνεντεύξεις με τους συμμετέχοντες στην έρευνα και την ανάλυση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, έγινε εμφανές ότι, παρά τις δυσκολίες, τα δημοτικά ραδιόφωνα μπορούν να συνεχίσουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στα τοπικά μέσα ενημέρωσης, εφόσον υιοθετήσουν πρακτικές βελτίωσης. Οι βελτιώσεις αυτές περιλαμβάνουν την αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου, την πλήρη αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, την καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και την ενίσχυση της εξωστρέφειας και της προσέγγισης της τοπικής κοινωνίας.

Η έρευνα αυτή προσφέρει μια σαφή εικόνα της τρέχουσας κατάστασης και των προοπτικών των δημοτικών ραδιοφώνων, παρέχοντας χρήσιμες προτάσεις για τη μελλοντική τους ανάπτυξη. Ελπίζουμε ότι τα ευρήματα και οι προτάσεις που αναδύονται μέσα από τη συγκεκριμένη μελέτη θα συμβάλουν στη συζήτηση για το μέλλον της δημοτικής ραδιοφωνίας και θα αποτελέσουν έναυσμα για περαιτέρω έρευνες και βελτιώσεις στον τομέα αυτό.

Με την κατάλληλη υποστήριξη και ανανέωση, τα δημοτικά ραδιόφωνα μπορούν να αναδειχθούν σε σημαντικά μέσα επικοινωνίας που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών, συμβάλλοντας στη διατήρηση και προώθηση της τοπικής κουλτούρας και πληροφόρησης.

Βιβλιογραφία

- Backhaus, B. (2020). *Tuning In: Identity Formation in Community Radio for Social Change*. UK: Intellect.
- Berger, A. (2000). *Media and communication research methods* (4η έκδ.). San Francisco, CA: Sage Publications.
- Bogner, A., & Menz, W. (2009). *The theory-generating expert interview: Epistemological interest, forms of knowledge, interaction*. In W. Outhwaite & S. Turner (Eds.), *The Sage handbook of social science methodology* (pp. 328-347). Sage.
- Braun V., Clarke V. (2006), "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology*, 3: 77-101.
- Cast, E. (2023, 10 Ιουλίου). The History and Evolution of Internet Radio. *Evercast*. <https://blog.evercast.com/blog/the-history-and-evolution-of-internet-radio>
- Chiumbu, S.H. (2014). *'The world is our community': Rethinking community radio in the digital age*. *Journal of African Media Studies*, UK: Intellect.
- Coe. L. (1996). *Wireless Radio: A Brief History*. Jefferson, NC: McFarland & Co. Publishing.
- Cohen L., L. Manion, K. Morrison, (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Creswell J.W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*, C.A.: Sage.
- Crisell, A. (1994). *Understanding Radio* (2η έκδ.). London: Routledge.
- Gordon, J. (2018). *The Economics and Financing of Community Media*. Switzerland: Peter Lang.
- Haberle, G., Haberle, H. & Kleiber, T. (1994). *Ραδιοφωνία I* (μτφ. Σ. Ρούλης). Αθήνα: Ευρωπαϊκές Τεχνολογικές Εκδόσεις.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media*. USA: McGraw Hill Education.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing: The art of hearing data* (2nd ed.). Sage.

Ανώνυμος (2018, 19 Μαρτίου). Ημερίδα την Τετάρτη από τη Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης –Επικοινωνίας. *Η Αυγή*. https://www.avgi.gr/koinonia/270139_me-axioseis-i-ellada-gia-psifiako-radiofono

Βλασίδης, Β. (2020). *Έντυπα και Ηλεκτρονικά ΜΜΕ στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Γαζή, Α. (2001). Το ραδιόφωνο και η αισθητική του: Από τα τρανζίστορ στους σύγχρονους υπολογιστές. Στο Ρ. Παναγιωτοπούλου (επιμ.), *Η ψηφιακή πρόκληση: ΜΜΕ και Δημοκρατία, Εργασίες Διεθνούς Συνεδρίου, Αθήνα, Μάιος 2001*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Γαλιώνη Χ. & Πετράκου Α. (2021) *Το ψηφιακό ραδιόφωνο στην Ελλάδα. Μελέτη περίπτωσης της μετάβασης των ραδιοφωνικών σταθμών από την αναλογική στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή*. Πτυχιακή εργασία thesis, ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας.

Γιανναρά, Ε. (χ.χ.). Το ραδιόφωνο ως μέσο επικοινωνίας: Τέχνη ή εξυπηρέτηση; *Academia*. https://www.academia.edu/306206/Το_ραδιόφωνο_στην_ψηφιακή_εποχή_H_περίπτωση_της_Ελλάδας

Ζαρούχας, Θ., Χατζηαντωνίου, Π.. & Τσιλφίδης, Α. (2013). Ειδικά Θέματα Ακουστικού Σχεδιασμού και Πολυμέσων. *Πολυμεσικές εφαρμογές ήχου*, τ. Β΄. Πάτρα: Εκδόσεις Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο .

Κάρτερ, Γ. (2004). *Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση – Ιστορία και ιστορίες*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Κλειαμάκη, Ό. & Ζώντου, Ε. (2006). *Το ραδιόφωνο στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων.

Λαμπίρη – Δημάκη Ι. (1990). *Η κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της*. Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδ. Σάκκουλα.

Μπαρμπούτης, Χ. & Κλωντζάς, Μ. (2001). *Το φράγμα του ήχου*. Αθήνα: Παπαζήση.

Μπούμας, Α. (2013, 25 Φεβρουαρίου). Το Νομικό Καθεστώς της Αδειοδότησης των Ραδιοφωνικών Σταθμών. *Law and Tech*. https://lawandtech.eu/2013/02/25/radio_stations_law/#:~:text=H%20διαδικασία%20αδειοδότησης%20ραδιοφωνικών%20σταθμών,%2F1995%20και%203592%2F2007.

Ν. 1730/1987 «Ελληνική Ραδιοφωνία - Τηλεόραση, Ανώνυμη Εταιρεία (ΕΡΤ - Α.Ε.)». Αθήνα: Εφημερίς της Κυβερνήσεως.

- N. 1866/1989. «Προσωπική κράτηση κατ' εφαρμογή των διατάξεων του Κώδικος Εισπράξεως Δημοσίων Εσόδων και άλλες διατάξεις». Αθήνα: Εφημερίς της Κυβερνήσεως.
- N. 2328/1995. «Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας, ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις». Αθήνα: Εφημερίς της Κυβερνήσεως.
- N. 2778/1999. «Αμοιβαία Κεφάλαια Ακίνητης Περιουσίας-Εταιρείες Επενδύσεων σε Ακίνητη Περιουσία και άλλες διατάξεις». Αθήνα: Εφημερίς της Κυβερνήσεως.
- N. 3592/2007. «Συγκέντρωση και αδειοδότηση Επιχειρήσεων Μέσων Ενημέρωσης και άλλες διατάξεις». Αθήνα: Εφημερίς της Κυβερνήσεως.
- N. 4512/2018. «Ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις». Αθήνα: Εφημερίς της Κυβερνήσεως.
- Νταρζάνου, Α. (2022, 28 Απριλίου). Κυβέρνηση Μητσοτάκη/Ραδιοφωνικές άδειες, η προεκλογική εξαγγελία της κυβέρνησης. *Η Αυγή*.
https://www.avgi.gr/koinonia/413726_radiofonikes-adeies-i-proeklogiki-exaggelia-tis-kybernisis?amp
- Παναγιωτοπούλου, Ρ. (2004). *Η Τηλεόραση εκτός των Τειχών: Η Περιφερειακή και Τοπική Τηλεόραση στην Ελλάδα*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Παπαδόπουλος, Β. (2010). *40 χρόνια ραδιόφωνο, τηλεόραση*. Αθήνα: Κίνητρο.
- Παπαθανασόπουλος, Σ. (1997). *Η δύναμη της τηλεόρασης*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. (2008). *Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις*. OPEN EDUCATION-The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology, 4(1).
- ΠΔ 25/1988. «Όροι και προϋποθέσεις για την ίδρυση τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών, διαδικασία χορήγησης, ανανέωσης και ανάκλησης των σχετικών αδειών, γενικές αρχές λειτουργίας των σταθμών αυτών και η τεχνική και λοιπή εποπτεία και έλεγχός τους». Αθήνα: Εφημερίς της Κυβερνήσεως.
- Πλέχοβα, Ο. Β. (2002). *Το πρώτο ελληνικό ραδιόφωνο, το πρώτο των Βαλκανίων*. Αθήνα: Μπαρμπουνάκης.

Ραδιόφωνο (2017). Ιδρύθηκε η Ένωση Δημοτικών Ραδιοτηλεοπτικών ΜΜΕ Ελλάδας. *Ραδιόφωνο*. <https://www.radiofono.gr/node/36934>

Σακαλάκη, Μ. (2001). «Η ανάλυση περιεχομένου», στο Παπαστάμου (επιμ.), *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Σχινά, Α. (2016). Ραδιοτηλεοπτικές άδειες: Το χρονικό του παράνομου καθεστώτος. *8ο Κοινό Σεμινάριο Συνταγματικού Δικαίου*, Πορταριά Πηλίου, 15-16 Απριλίου 2016.

Τσιώλης, Γ. (2011) Η σχέση ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες: Από την πολεμική των «παραδειγμάτων» στις συνθετικές προσεγγίσεις. Στο Δαφέρμος, Μ., Σαματάς, Κουκουριτάκης, Μ. & Χιωτάκης, Σ. (επιμ.) *Οι κοινωνικές επιστήμες στον 21ο αιώνα. Επίμαχα θέματα και προκλήσεις*. Αθήνα: Πεδίο.

Χαιρετάκης, Μ. (2014). *Η ραδιοφωνία στην Ελλάδα (1930-1950)*. Αθήνα: Στο Κόκκινο.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.